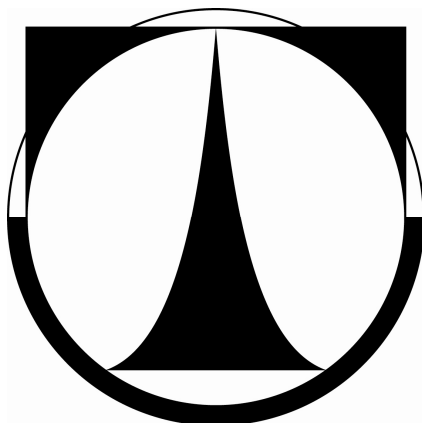

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2011

Bc. Jakub Živnůstka

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

Studijní program: N 6208 – Ekonomika a management
Studijní obor: Podniková ekonomika

Řecký boj s dluhy – geneze, řešení, nebezpečí

Greek Battle with Debt – Genesis, Solutions, Risks

DP – EF – KEK – 2011 – 77
Bc. Jakub Živnůstka

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Marek Skála, Ph.D., katedra ekonomie
Konzultant: Ing. Iva Nedomlelová, Ph.D., katedra ekonomie

Počet stran: 91 Počet příloh: 2

Datum odevzdání: 5. května 2011

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne 5. května 2011

.....

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou řecké dluhové krize. Zaměřuje se na nalezení příčin jejího vzniku, a to zvláště na ty, které jsou specifické pro Řecko. Dále objasňuje současnou dluhovou situaci země a poukazuje na možná nebezpečí. Také se zaměřuje na analýzu makroekonomických souvislostí nejen pro Řecko, ale i pro evropskou a následně celosvětovou ekonomiku a současně sumarizuje a konfrontuje názory předních světových odborníků v oblasti makroekonomie a predikuje nejpravděpodobnější scénáře budoucího vývoje v příštích několika letech. Diplomová práce čerpá především z odborných cizojazyčných článků, které jsou většinou součástí některého z globálně uznávaných ekonomických periodik. Vzhledem k současnému nedostatku česky psané a zároveň odborné literatury na téma řecké dluhové krize, se za jeden z přínosů této práce považuje uvedení do problematiky a poskytnutí užitečných odkazů pro budoucí publikace zabývající se podobným makroekonomickým tématem.

Klíčová slova

Bankrot, deficit, dluhová krize, geneze, nebezpečí, restrukturalizace, Řecko, řešení.

Annotation

This master's thesis deals with the Greek debt crisis. It focuses on finding the causes of its origin, especially those which are unique to Greece. It also clears up the current debt situation of the country and highlights the dangers. It focuses on the analysis of the macroeconomic connections not only within Greece, but also among European and global economy. The thesis summarizes and compares the views of the world's leading experts in the field of macroeconomics and predicts the probable future for the next few years. The thesis mainly borrows from foreign-language technical journals which are the parts of one of the globally known periodicals. Given the fact that there is a current lack of Czech written expert literature on the topic of the Greek debt crises, one of the benefits of this work is considered the introduction to the topic and providing useful references for the future publications dealing with similar macroeconomic issues.

Key Words

Bankruptcy, deficit, debt crises, Greece, genesis, restructuralization, risks, solutions.

Obsah

Obsah	8
Seznam zkratek a symbolů	10
Seznam tabulek.....	11
Seznam obrázků.....	12
Úvod	13
1 Geneze dluhové krize	15
1.1 Demografický růst v 19. století.....	15
1.2 Nezbytné reformy	18
1.3 Neúspěšný pokus o státní modernizaci	20
1.4 Komerční krize a demografická destabilizace	22
2 Řecká ekonomika ve 20. století.....	24
2.1 Státní bankrot a následná racionalizace státních financí	24
2.2 Válka a inflace.....	25
2.3 Řecká ekonomika v meziválečném období	26
2.4 Pozitivní dopad krachu státních financí	27
2.5 Poválečná rekonstrukce a řecký ekonomický zázrak	28
2.6 Režim plukovníků a vývoj řecké ekonomiky po pádu vojenské junty.....	29
2.7 Zestátnění a pokus o restrukturalizaci	32
2.8 Ekonomicko-politický vývoj po vstupu do Evropských společenství	35
3 Příčiny vzniku řeckého dluhu	42
3.1 Šedá ekonomika	42
3.2 Korupce	45
3.3 Přezaměstnanost státního sektoru.....	48

3.4	Politický klientelismus	51
4	Deskripce možných řešení.....	54
4.1	Rozpočtové škrty a úsporná opatření.....	54
4.2	Vnější finanční pomoc EU a MMF.....	58
4.3	Státní bankrot a následná restrukturalizace státního dluhu.....	61
4.4	Opuštění Eurozóny a návrat k drachmě	64
5	Analýza makroekonomických souvislostí pro Řecko, EU, světovou ekonomiku....	66
5.1	Jádro řeckého hospodářství.....	66
5.2	Rozšíření dluhové krize	70
5.3	Predikce budoucího vývoje.....	73
	Závěr	77
	Seznam použité literatury	80
	Seznam příloh	87
	Příloha A.....	88
	Příloha B	90

Seznam zkratk a symbolů

CDS	Credit default swap (Swap úvěrového selhání)
EFF	Extended Fund Facility (Program rozšířeného fondu)
EHS	Evropské hospodářské společenství
IOBE	Institute for Economic and Industrial Research (Ústav pro výzkum ekonomiky a průmyslu)
ITEP	Institute for Tourism Research and Forecasts (Ústav pro výzkum turismu a jeho prognóz)
MMF	Mezinárodní měnový fond
OAE	Organization for Reconstruction of Enterprises (Organizace pro obnovu podniků)
OECD	Organization for Economic Cooperation Development (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj)
PASOK	Panhelénské socialistické hnutí
RPS	Rámec podpory společenství
SBA	Stand-By Arrangement (Program pohotovostních ujednání)

Seznam tabulek

1) Tab. 1: Demografická data (1860-1960).....	16
2) Tab. 2: Společnosti pod kontrolou OAE (1986)	33
3) Tab. 3: Rozsah šedé ekonomiky vztažený k HDP	43
4) Tab. 4: Žebříček států podle výše CDS, březen 2011	72
5) Tab. A1: Index percepce korupce	88
6) Tab. B1: Počty cizinců přijíždějících do Řecka.....	90

Seznam obrázků

1) Obr. 1: Schodky státního rozpočtu.....	21
2) Obr. 2: Plán řeckých splátek (v miliardách eur)	55
3) Obr. 3: Rozložení vnější finanční pomoci 110 miliard eur.....	59
4) Obr. 4: Srovnání vývoje HDP během minulých krizí.....	68
5) Obr. 5: Počet zahraničních turistů.....	69

Úvod

V roce 2009 dosáhl řecký dluh 127 % hrubého domácího produktu (dále jen HDP). V květnu 2010 si Řecký stát v důsledku růstu nákladů na obsluhu svého dluhu musel od Mezinárodního měnového fondu (dále jen MMF) a Evropské unie (dále jen EU) půjčit 110 miliard eur (2,66 bilionu českých korun). Evropská komise predikuje, že dále do roku 2012 by se řecký veřejný dluh měl zvýšit až na 156 % HDP. Veřejné zadlužení se týká nejen Řecka, ale celé tzv. skupiny PIIGS (Portugalsko, Irsko, Itálie, Řecko, Španělsko). Veřejné zadlužení těchto států má svůj původ v rostoucích rozpočtových schodcích, jež způsobují současné finanční problémy Eurozóny, která se pak na finančních trzích setkává s nedůvěrou investorů, z čehož plynou následné problémy tyto dluhy financovat.

První podnět pro vznik této práce vznikl z velké medializace a rozsáhlé diskuze kolem řecké dluhové krize. Toto téma je v současnosti považováno za velice závažnou problematiku, kterou je nutno podrobněji analyzovat.

Cílem práce je nalezení historických příčin vzniku řecké dluhové krize, jejich analýza a propojení se současnou situací, nalezení a rozbor nejlepších možných řešení a poukázání na možná nebezpečí do budoucna. Dalším cílem je deskripce možných makroekonomických souvislostí pro evropskou i světovou ekonomiku.

Diplomová práce má dále za cíl zodpovězení těchto otázek:

1. Existují přímé historické souvislosti, které zapříčinily současnou ekonomickou situaci Řecka?
2. Bude finanční pomoc MMF a EU pro záchranu řecké ekonomiky dostatečná?
3. Jsou úsporná opatření řecké vlády účinná? K čemu tyto drastické škrty povedou?
4. Je bankrot Řecka pouhou otázkou času?
5. Ohrožuje řecký státní dluh makroekonomickou stabilitu Eurozóny popř. světové ekonomiky?

Vedle snahy odpovědět na tyto otázky je formulována i následující hypotéza:

Řecko nebude schopno samostatně obsluhovat svůj dluh a vyrovnat své finanční závazky vůči bankovním institucím MMF i EU a bude nutná restrukturalizace jeho státního dluhu.

Přínosem práce má být chronologický přehled průběhu vzniku řeckého dluhu, sumarizace jeho možných řešení a predikce nejpravděpodobnějšího budoucího vývoje.

S ohledem na zodpovězení otázek a ověření výše uvedené hypotézy byla stanovena následující struktura práce.

První kapitola popisuje začátek geneze zadlužení Řeckého státu už v 19. století, je zde znázorněna deskripce demografické situace a poukazuje na značnou závislost řeckého hospodářství na zahraniční poptávce po zemědělských produktech.

V **druhé kapitole** práce nalézá souvislosti se současnou situací ve státním bankrotu na začátku 20. století a v následné racionalizaci státních financí. Dále je zde popsána řecká ekonomika v průběhu první a druhé světové války následovaná mohutnou inflací, poválečnou restrukturalizací a hospodářským a sociálním rozkvětem zvaným řecký ekonomický zázrak.

Obsahem **třetí kapitoly** je nalezení a rozbor hlavních příčin vzniku samotného zadlužení, mezi které patří například šedá ekonomika, korupce, nebo přezaměstnanost státního sektoru.

V současné době řecká vláda zavádí kroky, které mu předepsala EU a MMF výměnou za finanční pomoc. Řecko se tak díky plánovaným rozpočtovým přebytkům a státním strukturálním reformám snaží vyhnout restrukturalizaci svých dluhů, která by mohla vést až k platební neschopnosti. Nejlepšími možnými návrhy řešení řecké dluhové krize se zaobírá **čtvrtá kapitola**.

Dluhová krize již dávno neohrožuje pouhé Řecko nebo státy Eurozóny, ale dotýká se i ostatních finančních trhů po celém světě. Nastínění těchto makroekonomických souvislostí ukazuje **pátá kapitola**.

1 Geneze dluhové krize

Vývoj ekonomiky Řeckého státu v průběhu 19. století je charakterizován tím, že hodnota exportů zemědělských výrobků převyšovala hodnotu importů, většina řeckých obyvatel žila na venkově a zemědělská produkce byla hlavním prvkem národního hrubého produktu.

1.1 Demografický růst v 19. století

V průběhu 19. století zažívalo nezávislé Řecko obrovský populační vývoj. Od roku 1850 do roku 1900 rostla populace v zemi stabilním tempem, což bylo v té době mezi evropskými zeměmi velmi ojedinělé. Roční přírůstek obyvatel byl opravdu rekordní. Pohyboval se v rozmezí 1,3 % až 1,5 %. Důvodem takového rapidního vývoje byla především převaha narozených dětí nad úmrtími. Jiné podobné země nedosahovaly takových čísel, pro porovnání: Portugalsko 0,9 % (1864-1911), Španělsko 0,4 % (1858-1900), Itálie 0,6 % (1851-1911) (Kostis, Petmezas, 2003, s. 3).

V roce 1821 vypukl v Řecku boj o nezávislost. O řecké ekonomice této doby se ví velmi málo. Válka o nezávislost způsobila nemalé lidské a ekonomické ztráty, ale po zahojení těchto ran bylo Řecko velmi rychle schopno obnovit ekonomický růst, hlavně díky okamžitému zapojení nezaměstnaných do pracovního procesu (Kostis, Petmezas, 2003, s. 4).

Ve 40. letech 19. století proběhla obnova zemědělství, především kultivace v pěstování obilovin. Pěstování obilovin se rozšířilo na většinu orné půdy. Stejný rozmach v této době zažíval i chov hospodářských zvířat. Naproti tomu používaná technika stagnovala a zůstávala zaostalá. Pro obdělávání půdy se většinou používal obyčejný dřevěný pluh s jednoduchou železnou radlicí tažený býky nebo mulou (Kostis, Petmezas, 2003, s. 5).

Následkem tohoto zemědělského rozkvětu byl velký růst populace v 60. letech a následná potřeba osídlit další území, především v severovýchodní části Řecka, dále bažinaté západní podhůří Peloponéskeho poloostrova a oblasti u pobřeží. Tuto kolonizaci zčásti způsobila i

intenzivnější poptávka po hrozinkách v západní Evropě, která udržela jejich vysoké ceny. Důsledkem byla rostoucí mzda řeckých rolníků, která se samozřejmě projevila i na zvyšující se úrovni života lidí ve městech. Plantáže v jižní části Řecka produkovaly nejen hrozinky, ale například také tabák, olivový olej, víno nebo ovoce. Tyto zemědělské produkty měly v té době pro ekonomiku země velmi důležitý význam. Důkazem je hodnota řeckých vývozů, kde téměř polovina této hodnoty spadá na export hrozinek, a to až do začátku 20. století. Kombinace komerčních plantáží a soběstačného hospodářství byl hlavním důvodem ekonomického růstu země až do 80. let 18. století (Kostis, Petmezas, 2003, s. 7).

Majorita obyvatel Řecka té doby žila na venkově. To bylo způsobeno především tím, že většina rolníků se stala plnohodnotnými majiteli půdy. Jen minimum obyvatel mělo zájem se přestěhovat z přilehlých venkovských oblastí do městských částí. Následná tabulka ukazuje, že v průběhu celého 19. století se tento jev výrazně nezměnil, přes 70 % lidí žilo na venkově.

Tab. 1: Demografická data (1860-1960)

	% venkovských obyvatel (<2 000 ob.)	% městských obyvatel (>10 000 ob.)
1860	74,50 %	7,20 %
1870	75,50 %	8,70 %
1880	72,50 %	10,60 %
1890	70,10 %	14,00 %
1907	67,30 %	16,60 %
1920	63,90 %	21,80 %
1928	57,50 %	28,30 %
1940	55,20 %	29,20 %
1950	50,20 %	33,90 %
1960	45,40 %	40,20 %

Zdroj: vlastní konstrukce, data převzata z: VALAORAS, V., A Reconstruction of the Demographic History of Modern Greece, s. 135.

Velkým problémem té doby byla velmi slabá integrace mezi venkovskými a městskými částmi. Téměř neexistovala síť, která by tyto jednotlivé oblasti spojovala. Až do konce 19. století chyběly v Řecku dostatečné pozemní komunikace. To dokazují data o importu, odhalující zřejmý paradox. I přes rozsáhlou zemědělskou výrobu na venkově tyto čísla ukazují, že až do 2. světové války Řecko (především tedy městské oblasti) trpělo nedostatkem obilné a masné produkce a muselo je dovážet.

Obchodní bilance Řecka té doby se mohla chlubit opravdu vysokými procenty. Pokud ale porovnáme skutečný řecký export a import, tak zjistíme, že tato čísla neodpovídala skutečně realizovaným obchodním směnám. Integrace lokálních ekonomik do světové ekonomiky byla ve skutečnosti mnohem hlubší.

Například hrozinky vyvážené přímo z místa jejich produkce tvořily již výše zmíněných 50 % hodnoty celkového exportu. Naproti tomu dovážená pšenice tvořila 30 %-35 % souhrnných importů, a to převážně pro spotřebu měst. Tato čísla jen potvrzují nedostatek komunikace mezi jednotlivými řeckými provinciemi (Kostis, Petmezas, 2003, s. 9).

V 60. letech 19. století přišla průmyslová revoluce, která sebou přinesla rozvoj téměř ve všech oblastech řeckého hospodářství. Bohužel, některá odvětví, jako třeba zemědělství, nebyla schopna držet krok s vývojem. Zemědělskému sektoru se nedařilo průmyslový rozmach podpořit. Tento růst byl dlouhodobě neudržitelný z několika důvodů (Kostis, Petmezas, 2003, s. 10):

- drobní rolníci nedokázali dodávat dostatek surovin pro rostoucí řecký průmysl
- nebylo v silách venkovských lidí, aby ze svých soukromých úspor investovali do rozvíjejícího se domácího průmyslu a obchodu a vytvořili tak silný trh (nedostatek investic v zemědělství do modernějších strojů, technologií, nových hnojiv atd.)
- mnoho lidí zůstávalo v zemědělství a nic je nelákalo na tom, aby odešli do měst a začali pracovat v průmyslu

Během průmyslové revoluce v 60. letech vzniklo více než 100 nových odvětví v průběhu méně než 7 let. Většina nových oborů se vyznačovala nízkou přidanou hodnotou a vysokým podílem surových materiálů na produkčních nákladech firem. Mezi tyto odvětví patřilo například zpracování potravy, kožedělný nebo textilní průmysl.

Průmyslová revoluce měla v Řecku rychlý konec. Už od roku 1885 začal růst stagnovat. Hlavními důvody byla závislost na dovozu paliv a nedostatek pracovní síly, které řecký stát doprovázely nejen během celého 19. století, ale i začátkem 20. století.

Velká hospodářská krize v půlce 70. let 18. století zapříčinila dramatický pokles cen a zpomalení HDP. Řecko v těchto časech mělo velký zájem na udržení svého podílu na trzích středního východu. Zde ale panovala vysoká konkurence, v které nemohlo soutěžit, a proto se vrátilo k produkci zboží vyžadující velké přispění lidské práce. Řecko tak chtělo lépe odolat klesajícím cenám a investovalo do oblastí, kde ještě nebyla plně mechanizovaná produkce, jako například hutnictví, strojní nebo textilní průmysl.

Cílem bylo zaměřit se na podnikání v oblastech, kde bylo možno přežít i za stavu relativně malé produktivity. Řecký průmysl neprofitoval z produkční specializace, jak tomu bylo jinde ve světě. Dá se říci, že vývoj průmyslu byl více či méně náhodný, podle toho kdy a kde se objevila nějaká příležitost. Podniky nebyly schopny se rozvinout a integrovat se na vertikální úrovni, tedy soustředit se na jednu podnikatelskou aktivitu. Například parní mlýny byly alternativně používány pro lisování oleje nebo síry. To se dočasně změnilo jen v meziválečném období a definitivně pak až po druhé světové válce. Řecký průmysl tak zůstal v odvětvích s nízkou přidanou hodnotou, výrobní proces se nikdy nestal nezávislý na obchodu, ale vždycky zůstal součástí aktivity spojené s obchodováním a to zvláště se surovými materiály.

1.2 Nezbytné reformy

Díky hospodářské krizi se snížily ceny všech zemědělských a zvláště středomořských výrobků. Výjimkou nebyly samozřejmě ani řecké produkty jako například hrozinky, víno, tabák nebo olivový olej. Nižší cena znamenala konkurenční výhodu projevující se zvýšenou poptávkou na mezinárodních trzích. Kupříkladu Francie začala méně kvalitní hrozinky používat jako substitut ve svém upadajícím vinném průmyslu. Řečtí výrobci na to zareagovali zvýšenou produkcí. Pro zemědělskou výrobu byla využita veškerá orná půda. Stále se sice jako tažné síly využívalo zvířat, ale voly nahradili více produktivní koně (Kostis, Petmezas, 2003, s. 14).

80. léta 19. století byla v Řecku charakterizována optimismem, odvážnými volbami v ekonomice a důležitými rozhodnutími ve veřejných investicích. Významnou změnou v této době byla finanční reforma. Přímý daňový systém v podobě placených desátek za množství produkce nahradily nepřímé spotřební daně nejen pro rolníky a zemědělce, ale i pro obyvatele měst (Kostis, Petmezas, 2003, s. 14).

Další podstatnou událostí byla pozemková reforma. Nebyla to reforma v pravém slova smyslu, ale znamenala významný krok pro většinu řeckých obyvatel. Rolníci dostali možnost odkoupit od státu půdu, kterou měli už dříve pronajatou a na které hospodařili. Půda jim byla nabídnuta za velmi výhodných podmínek. Cena pozemků byla stanovena fixně a farmáři ji měli následně splatit v hotovosti v 26 ročních splátkách. Málokdo však měl dostatek finančních prostředků, proto se rolníci zadlužili. Takto bylo rozděleno kolem 260 000 hektarů půdy. Řecká vláda tímto způsobem prodala svá výhradní práva na vlastnictví nemovitostí a pozemkových majetků, jako se vzdala i pozemkové renty, která tvořila 15 % produkce farmářů. Důsledkem bylo získání obrovských finančních prostředků do státní pokladny, ale i zadlužení skoro poloviny obyvatel Řecka, především z jižní části země, na dalších 30 let (Kostis, Petmezas, 2003, s. 15).

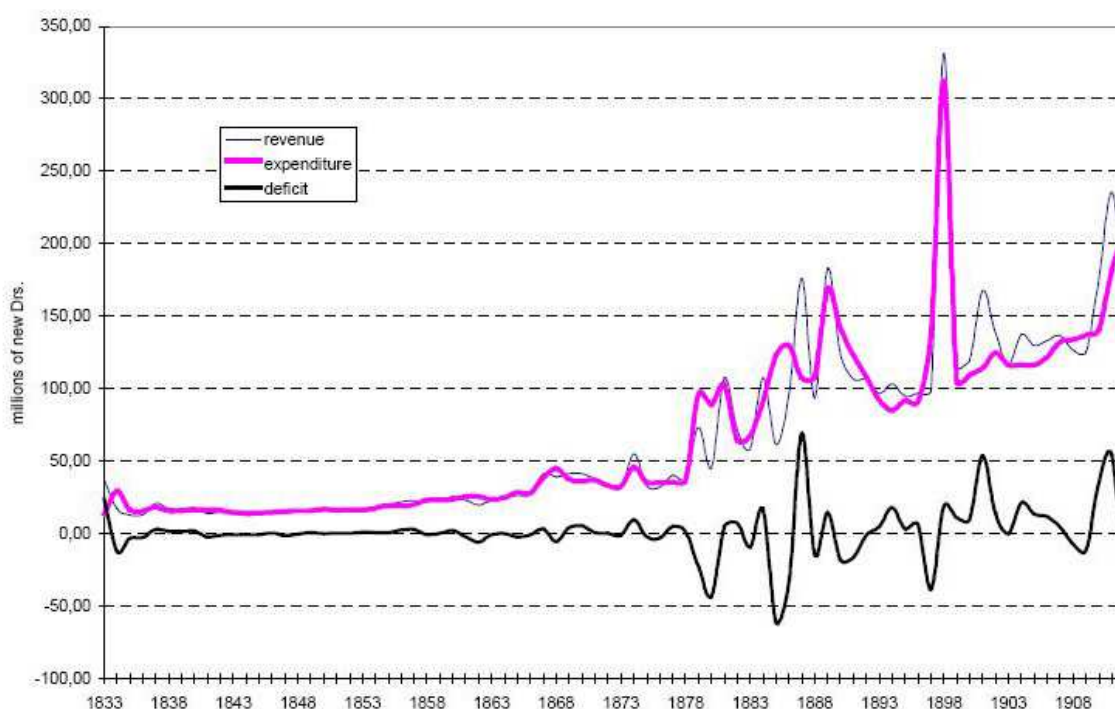
Anexe Soluně a jejího úrodného okolí v roce 1881 přineslo dobré vyhlídky do budoucna. Tato oblast měla Řekům zajistit zásobení pšenicí, kterou jinak museli draze dovážet. Severní část Řecka kolem Soluně se lišila od jižních provincií tím, že půda nebyla zakoupena a rozdělena mezi menší rolníky, ale žili zde zámožní lidé, takzvaní pachtýři, kteří měli zemědělské objekty a půdu dočasně v pronájmu a zavazovali se k jejímu zušlechtění. Řecká vláda doufala, že tito pachtýři zavedou moderní zemědělství a začnou pěstovat chybějící draze dovážené obilí. Vláda dokonce zavedla vyšší celní sazbu na importované obilí, aby ochránila jejich zájmy a pomohla jim konkurovat levnému obilí ze zahraničí. Veškeré naděje vlády však byly zmařeny dlouhým obdobím špatné úrody, zmenšením rozlohy obdělávaných polí a následným snižováním pracovní síly. Nakonec vláda přistoupila k radikální pozemkové reformě a zde, jako i v jiných částech země, nabídla pachtýřům odkup půdy. Z nájemců se tak stali vlastníci. Z pohledu řecké ekonomiky anexe Soluně nepřinesla žádný přínos a nakonec se ukázala být jen velikou přítěží.

Pokud shrneme celkovou situaci, tak rostoucí populace na řeckém venkově získala potřebný důchod jen kombinací několika různých hospodářských aktivit. Lidé přežívali jen díky rozšiřování své produkce a zvyšující se poptávce po exportu hrozinek. Můžeme říci, že vše bylo závislé právě na exportu, který zajišťoval výměnu za obilí. Jakýkoli jeho výpadek by znamenal snížení příjmů výrobců, obchodníků, sezónní zaměstnanosti i státních příjmů. Také by to vedlo k prudkému poklesu obchodu a snížení řeckého směnného kurzu (Kostis, Petmezas, 2003, s. 15).

1.3 Neúspěšný pokus o státní modernizaci

Důležité úsilí o modernizaci, které řecký stát vyvinul ke konci 19. století, bylo úzce propojeno s novými riziky a příležitostmi danými změnami v mezinárodním prostředí. Řecká zahraniční politika se upínala především na Velkou Británii a snažila se aktivně přistupovat k problematikým otázkám Východu. Ty se týkaly především rozvoje diplomacie a armády. Důsledkem této snahy bylo vytvoření skutečně organizované armády schopné bojovat proti jiné armádě, ne pouze proti lupičům. Lupičství bylo totiž běžným elementem řeckého sociálního života až do konce 19. století. Konečně se také řecký stát odhodlal k vybudování komunikační a dopravní sítě. Až do roku 1872 bylo v Řecku pouhých 620 km cest. Ačkoli tyto vládní kroky byly pro řecké obyvatelstvo úspěchem, měly velmi daleko k pozitivnímu ovlivnění ekonomiky celého Řecka.

Od 30. až do 60. let 19. století mělo Řecko vyrovnané rozpočty a zažívalo finanční stabilitu (viz *Obr. 1.2*). Toto období bylo charakterizováno pomalým růstem veřejných výdajů, zdaněním, rozšířením státního aparátu a zvýšením jeho rozpočtu. To jsou hlavní důvody, proč postupem času došlo ke zvyšování veřejného dluhu. Balkánské státy nebyly nikdy nezávislé a vždy museli respektovat mezinárodní situaci. Po konferenci v Berlíně v červnu 1878 a Krymské válce byl řecký stát dotlačen k urychlenému vytvoření armády, která měla podle řeckého názoru hrát na Balkáně důležitou roli. Toto období bylo z hlediska řeckého fiskálního rozvoje rozhodující (Kostis, Petmezas, 2003, s. 20).

Obr. 1: Schodky státního rozpočtu

Zdroj: KOSTIS, C., PETMEZAS, S., *Growth and stagnation in the Greek economy, 1830-1940*, s. 20.

Až do této doby nemělo Řecko přístup k mezinárodnímu kapitálovému trhu, protože nebylo schopno nebo ochotno ovládat svůj zahraniční dluh, který vznikl v době války o nezávislost (1821-1830). Tato spíše revoluce než válka proběhla za vydatného přispění států Velké Británie, Francie a Ruska. Od té doby tyto velmoci využívaly tuto výhodu jako donucovací prostředek k prosazení svých zájmů na Balkáně. Pokud se podíváme na mezinárodní situaci v mezidobí let 1844 až 1879, tak Řecko nebylo nuceno vynakládat významné výdaje na obranu (Kostis, Petmezas, 2003, s. 20).

Stát si začal značně půjčovat na mezinárodním trhu až po následné dohodě s jeho hlavními věřiteli (Velká Británie, Francie a Německo) v roce 1879. Na rozdíl od toho, co se stalo v minulosti, půjčil mezinárodní finanční trh řecké vládě zdarma. Jednorázová půjčka cizího kapitálu však nebyla dostatečným předpokladem pro modernizaci řecké tradiční ekonomiky. Řecko se nedokázalo vypořádat s několika hlavními problémy:

- nelehké podmínky, za kterých byly veřejné půjčky dohodnuty
- neefektivnost řecké administrativy ve využití půjček produktivním způsobem
- hospodářská krize

Toto jsou hlavní důvody, které vedly ke státnímu bankrotu jen čtrnáct let po první sjednané půjčce.

Řecko si mezi roky 1879 a 1893 půjčilo 755,7 miliónů franků, které byly použity přibližně takto (Georgiades 1893):

- 389 miliónů (51 %) na obsluhu veřejného dluhu
- 121,7 miliónů (16 %) na splacení minulých dluhů
- 100 miliónů (13 %) na obranu
- 120 miliónů (16 %) na veřejně prospěšné stavby
- 25 miliónů (3 %) na provize, odchylky ve změnách kurzu atd.

Řecký stát nebyl schopen proměnit kapitálový příliv ve svůj užitek. To ukázala především neschopnost ekonomických struktur odpovědět na příležitosti mezinárodního trhu. A tak snaha řecké vlády o modernizaci státu zkrachovala. Můžeme snad mluvit o částečné modernizaci řecké ekonomiky ke konci 19. století, kdy se Řecko stalo aktivním členem mezinárodního společenství států a více se začlenilo do světové ekonomiky. Přesto však tato změna nevedla k ekonomickému odrazu, ale k ekonomické stagnaci (Kostis, Petmezas, 2003, s. 23).

1.4 Komerční krize a demografická destabilizace

Začátkem 90. let 19. století došlo k reorganizaci vinic ve Francii. Tamní vláda uvalila vysoké daně na dovážené substituty vinných hroznů, z kterých se zde vyrábělo levné víno. Francouzský trh tvořil největší odbytiště řeckých méně kvalitních hrozonek, jejichž výrobci najednou čelili vysoké nadprodukci. Řečtí producenti řešili tuto krizi omezením sezónní pracovní síly složené především z obyvatel západního vnitrozemí Řecka. Takzvaná „hrozinková krize“ se velkým vlivem podílela na celkovém propadu řecké ekonomiky a poklesu důchodů obyvatel venkovských oblastí. Mnoho rolníků bylo znenadání ochromeno svými hypotékami a nebyli schopni plnit své finanční závazky. Řecké zemědělství čelilo trvalému nedostatku peněžní zásoby a správné uspořádání úvěrového systému se stalo nejdůležitější prioritou. Ačkoli se nikdy předtím nestalo, že by řecké zemědělství

potřebovalo státní pomoc, faktem je, že Řecko bylo poslední z balkánských zemí, která založila úvěrovou instituci pro financování zemědělské produkce.

Nadvýrobu zavalující trh bylo problematické někde uložit, protože téměř neexistoval žádný systém skladů. V té době ztroskotalo mnoho řeckých finančních institucí, ostatní přísně omezily financování produkce hrozinek. Důsledkem nadprodukce se tak stala veřejná komerční krize (Kostis, Petmezas, 2003, s. 24).

Kombinace trvalého snižování důchodů v agrární sféře a vysoký růst populace téměř dokončil destabilizaci celého řeckého demografického systému. Situace byla neudržitelná a od 90. let 19. století po dobu dalších 25 let emigrovalo více než 500 000 Řeků do zámoří. Ačkoli z nich nejvíce bylo z jižní části země, migrační vlna se rozšířila i do ostatních provincií (Kostis, Petmezas, 2003, s. 25).

2 Řecká ekonomika ve 20. století

Řecká ekonomika byla na začátku 20. století značně ovlivněna předchozím státním bankrotem, který byl však díky mezinárodní kontrole nad řeckými financemi překonán. Krachem státních financí bylo Řecko donuceno využít veškeré své domácí zdroje, což mělo nakonec na ekonomiku země pozitivní efekt a došlo k opětovnému zhodnocení drachmy. Řecké hospodářství v první polovině 20. století nejvíce ovlivnily válečné konflikty. S následky první světové války se Řecko kvůli extrémní inflaci jen těžko vyrovnávalo a obnova hospodářství po druhém světovém konfliktu byla možná jen díky externí pomoci v podobě Marshallova plánu. Období mezi 50. a 70. léty 20. století je spojováno s hospodářským růstem, který skončil vojenským převratem a následnou diktaturou v zemi. Konec 20. století je pak v Řecku charakterizován neúspěšným pokusem o restrukturalizaci, podstatným zvýšením role státu v řecké ekonomice, zestátněním řady soukromých firem a pokusem o stabilizaci. Ke konci druhé kapitoly se práce dále zabývá ekonomicko-politickým vývojem řeckého hospodářství po vstupu do Evropských společenství.

2.1 Státní bankrot a následná racionalizace státních financí

Během prvních let krize vývozu hrozinek nebylo Řecko schopno získat další půjčky na obsluhu svého veřejného dluhu. Reforma veřejných financí byla téměř nemožná kvůli ekonomické depresi. Poslední úvěr byl získán v roce 1890 a od té doby byla údržba veřejného dluhu závislá pouze na zbylém importu hrozinek a poklesu importu pšenice. V roce 1893 export hrozinek selhal úplně a obsluha dluhu nebyla možná. Jako poslední pokus se řecká vláda pokusila vyjednat odložení svých splátek, což také nevyšlo. V prosinci 1893 byl předseda vlády Charilaos Trikoupis přinucen vyhlásit státní bankrot.

Nepříznivá politická situace vyvrcholila protitureckým povstáním na Krétě v roce 1886. O rok později osmanská říše vyhlásila Řecku válku, která trvala třicet dní a skončila porážkou řecké armády. Řecko muselo zaplatit čtyři miliony tureckých liber jako náhradu a roku 1898 byl řecký stát přinucen nechat ustanovit mezinárodní kontrolu nad svými financemi. Ustanovená mezinárodní kontrolní komise přeměnila celý systém řeckých

veřejných financí. Tento dozor byl založen na fiskální disciplíně a velmi přísné kontrole bankovního systému, především oběhu peněz. Výsledkem bylo opětovné zhodnocení řecké drachmy během příštích několika málo let (Kostis, Petmezas, 2003, s. 28).

2.2 Válka a inflace

V období před 1. světovou válkou se řecká ekonomika orientovala na střední východ, kde vycítila hojné příležitosti k zisku. Tento fenomén se stal zřejmým především v rozvoji řeckých bank, které svůj vývoj orientovaly právě tímto směrem, než aby zůstaly v Řecku. Kapitál řeckých bank tak putoval do oblastí, kde očekával vyšší možnosti zisku.

Můžeme říci, že kombinace mezinárodního finančního dozoru a důraznější rozpočtové politiky pomohla ustát dva Balkánské konflikty v letech 1912 a 1913. Od roku 1910 až do roku 1918 byla řecká platební bilance vyrovnaná a to i navzdory stálému deficitu obchodní bilance. Hlavními příčinami byly částky plynoucí z lodní přepravy, úhrady od emigrantů a výnosů z investovaného kapitálu v zahraničí. Hlavním úkolem řecké vlády byl rozvoj ekonomiky. Důležitými kroky pro splnění tohoto cíle bylo založení ministerstva hospodářství v roce 1910 a o sedm let později i ministerstva zemědělství. Balkánské konflikty a první světová válka sebou přinesly bohatství, nová území, ekonomickou jistotu a vysoká očekávání do budoucnosti. Ačkoli byla v Řecku mnohem vyšší inflace než například ve Francii nebo Velké Británii, řecká ekonomika se zdála nezranitelná. Od roku 1910 Řecko zavedlo strukturu zlatého devizového standardu. První světová válka však vytvořila tolik překážek v mezinárodním obchodu, že tento systém nemohl fungovat správně. Prudký nárůst inflace na přelomu let 1918 a 1919 způsobil neočekávanou změnu ekonomického prostředí. Mohutná inflace byla živena především válkou a blokádami na mezinárodních trzích. Řecké devizové rezervy byly rychle vyčerpány a vláda musela už v roce 1919 od zlatého devizového standardu upustit (Kostis, Petmezas, 2003, s. 29).

2.3 Řecká ekonomika v meziválečném období

Stav řecké ekonomiky po skončení první světové války v roce 1922 nebyl nejlepší. Světový konflikt zanechal v Řecku zchudlé obyvatelstvo a přivedl do země na jeden milion uprchlíků. Nejhuře na tom byla především zaostalá část severního Řecka, která byla zcela závislá na vládních dotacích. Byla nutná restrukturalizace v podobě nejrůznějších projektů, které však vyžadovaly obrovské finanční prostředky. Vláda se tak musela značně zadlužit, aby byla schopna těmto lidem pomoci. Náhlý nárůst obyvatelstva zapříčinil drancování přírodních zdrojů, vyčerpání úrodnosti orné půdy a následně rekordně malou úrodnost. Řecká agrární ekonomika se tak dostala na pokraj kolapsu.

Situace se začala zlepšovat až kolem roku 1926, kdy pomalé ozdravení ekonomiky a vyrovnaný veřejný rozpočet přinesly své ovoce. Ačkoli můžeme tvrdit, že řecká drachma byla v této době stabilizovaná, bylo Řecko stále zatíženo nezaplaceným válečným dluhem, který kazil důvěru na mezinárodních trzích. Kromě půjčky pro pomoc přistěhovalcům při osídlování bylo Řecko znovu vyloučeno z mezinárodního kapitálového trhu. Až po dlouhých vyjednáváních bylo řeckému státu opět povoleno si půjčovat finanční prostředky v zahraničí. Tento kompromis si však kladl několik podmínek jako založení moderní centrální banky a následnou reformu bankovního systému, modernizaci veřejných financí a navrácení se k standardu zlaté devizy. Modernizace řecké ekonomiky se podařila jenom proto, že kapitálové trhy chtěly mít jistotu, že Řecko jim i nadále bude splácet jejich půjčky.

Možnost nových zahraničních půjček Řecko využilo velmi nepřiměřeně. Liberální vláda věřila, že investice do mohutných stavebních projektů povedou v několika nejbližších letech k rychlému rozvoji. Těžkosti však přišly hned rok po stabilizaci monetární politiky. V letech 1929 až 1931 přišly tři neúrodné roky po sobě. To prohloubilo obchodní deficit a snížilo poptávku po domácích průmyslových výrobcích. Problémy platební bilance se projevíly v omezení oběhu peněz a ve snížení devizových rezerv. Poté, co Velká Británie upustila od standardu zlaté devizy v roce 1931, se stala finanční situace v Řecku neudržitelnou. Řecké devizové rezervy byly vyčerpány a obsluha státního dluhu pokryla

více než polovinu státních příjmů. V roce 1932 Řecko opustilo standard zlaté devizy a bylo znovu svázáno obsluhou svého vlastního dluhu (Kostis, Petmezas, 2003, s. 32).

2.4 Pozitivní dopad krachu státních financí

Orientace řecké ekonomiky na soběstačnost se z krátkodobého hlediska ukázala jako velmi přínosný krok. Rychlost ekonomického růstu v období mezi léty 1932 a 1939 byla opravdu působivá. Spojení mezi agrárním venkovem a ekonomikou městských částí země začalo konečně fungovat tak, aby z něho začaly mít zisk obě strany. Tohoto spojení bylo dosaženo až po rozhodném zásahu státu do ekonomiky. Řecká vláda se zaměřila především na podporu rolníků, jejichž příjmy ustavičně klesaly již od roku 1920 a po krizi v letech 1929-1932 dosáhly svého minima. Jako nástroj pro tento úkol posloužila založená agrární banka, která pomáhala řecké rolníky financovat a dohlížela na výstavbu menších veřejných staveb.

Důležitý krok kupředu byl udělán za předsedy vlády Ioannise Metaxase (1936-1940). Byly zahlazeny dluhy, které si rolníci vypůjčili od státu nebo finančních institucí. Tyto dluhy znamenaly hlavní překážku nejen v agrární, ale posléze i v celostátní ekonomice. Tímto činem se tak výrazně usnadnil rozvoj domácího trhu a jeho průmyslových výrobků (Kostis, Petmezas, 2003, s. 35).

Jeden z mála pozitivních dopadů státního bankrotu Řecka byla mohutná výstavba nových veřejných staveb. Takovéto projekty byly až do roku 1931 financovány převážně z drahých zahraničních půjček. Zhroucení státních financí mělo na řecký stát paradoxně pozitivní dopad, protože byl donucen k mobilizaci všech svých domácích zdrojů. Řecko tak muselo dosáhnout většiny svých cílů za značně nižší ceny, než kdyby si půjčovalo za vysoké úrokové sazby na mezinárodních trzích. V 30. letech 20. století Řecko poprvé vykazovalo trvalejší růst a snahu o sjednocení domácího trhu (Kostis, Petmezas, 2003, s. 36).

2.5 Poválečná rekonstrukce a řecký ekonomický zázrak

Druhá světová válka zanechala Řecko v zoufalé ekonomické situaci. Během tohoto světového konfliktu se tu vystřídaly tři okupační síly (Německo, Itálie a Bulharsko), které zemi opustily rozdělenou, se zničenou infrastrukturou a nízkou životní úrovní. Řecká ekonomika trpěla hyperinflací, velkými fyzickými ztrátami v zemědělství a nedostatkem surovin. Klíčovým ekonomickým problémem této doby byla především inflace. Vládní výdaje byly neelastické a veřejná správa nebyla schopna reformy daňového systému. I přes velkou snahu Organizace spojených národů pro pomoc a obnovu vedl společenský nepokoj až k občanské válce mezi léty 1946 a 1949. Na jedné straně válečného konfliktu stála řecká armáda podporovaná nejdříve Velkou Británií a následně Spojenými státy. Druhou část tvořila revoluce vedená řeckou komunistickou stranou. Vzhledem ke skoro trojnásobné přesile spojeneckých armád skončil konflikt porážkou komunistů (Psalidopoulos 2004, s. 1).

Řecko v této situaci nutně potřebovalo obecný plán obnovy a rozvoje. Takový plán musel být realistický a dosažitelný, což znamenalo získání politického souhlasu a podpory veřejnosti. S řešeními, jak státu pomoci, přišlo hned několik řeckých ekonomů. Než se však začal realizovat některý z jejich nápadů, požádala řecká vláda o finanční a hospodářskou pomoc Spojené státy. Americký prezident Harry S. Truman v roce 1947 přislíbil finanční podporu a zavázal se tak k pomoci řecké demokracii. Stalinova politika založená na marxistických základech vedla k expanzivní politice SSSR. Truman si uvědomoval, že mocný nárůst totalitních režimů byl živěn především poválečnou nouzí, a že Spojené státy by měly v první řadě pomoci ekonomicky. O rok později, v reakci na Trumanovu doktrínu, vznikl Marshallův plán. Marshall si byl vědom toho, že politická stabilita jde ruku v ruce s prosperujícím hospodářstvím a že nelze stále posílat peníze do Evropy, aniž by existovala nějaká širší koncepce. Tento Marshallův plán Evropské obnovy přispěl k hospodářské rekonstrukci západní Evropy, obnovil průmysl, zemědělství a oživil mezinárodní obchod. Částka zaslaná Řecku zdaleka nemohla zabezpečit celkovou obnovu země, kde bylo mnoho lidí bez práce, a města byla zničena po náletech. Finanční pomoc byla spíše výrazem akutní potřeby, protože hrozilo rozšíření komunismu v zemi a dále i do západní Evropy.

Termín řecký ekonomický zázrak byl používán k popisu působivě rychlého hospodářského a sociálního rozvoje od počátku 50. let do poloviny let 70. Mezi roky 1950 a 1973 se řecká průměrná míra hospodářského růstu pohybovala okolo 7 %. Nejvyšší rozvoj zažila řecká ekonomika v 50. a 60. letech, kdy tempo růstu bylo více než 10 %. Takovýto nadprůměrný růst hrubého národního produktu neměla v této době žádná ze západních zemí a lze ho srovnat s některými ekonomickými tygry. Poprvé v historii Řecka vývoz zpracovatelského průmyslu předčil export zemědělských produktů. Částečným důvodem byly samozřejmě velké zahraniční investice do průmyslu, které pomohly zvýšit výrobu. Rychlá obnova řeckého hospodářství byla spojena nejen s Marshallovým plánem, ale také s výraznou devalvaci řecké drachmy, která přilákala zahraniční investice. Dále pak s velkým rozvojem chemického průmyslu, cestovního ruchu, sektoru služeb a v neposlední řadě s masivní výstavbou spojenou s obrovskými projekty v infrastruktuře obnovy řeckých měst.

2.6 Režim plukovníků a vývoj řecké ekonomiky po pádu vojenské junty

Ekonomický růst však sebou nesl i svá rizika. Jeho reálný hospodářský dopad se projevil v rozšíření ekonomických rozdílů mezi bohatými a chudými a v zintenzivnění politických rozporů. Nepokoje vyvrcholily v roce 1967, kdy skupina důstojníků provedla vojenský převrat a sesadila legitimně zvolenou vládu. Takzvaná vojenská junta v Řecku nastolila pravicovou vojenskou diktaturu. Junta rozpustila všechny politické strany a uvěznila veškeré své odpůrce na ostrově Jaros. Jedním z hlavních představitelů státního převratu byl Georgios Papadopoulos, který v roce 1968 vyhlásil Řecko republikou a stal se jejím prezidentem. Kvůli této formě vlády a zvláště pro porušování lidských práv se Řecko začalo ocitát v mezinárodní izolaci. S tím šla ruku v ruce zhoršená hospodářská situace, která postupně eskalovala až k vnitropolitické krizi a ukončení vlády vojenské kliky v zemi v roce 1974. Obvinění plukovníci byli zajati novou občanskou vládou, představeni před soudní tribunál a odsouzeni k trestu smrti, který byl posléze změněn na doživotní vězení. Po pádu vojenské junty Řecko zaznamenalo svůj nejhorší roční pokles hrubého domácího produktu v poválečné historii (okolo 5 %).

V roce 1973 vyhlásily země OPEC snížení těžby ropy tak, aby mohly ovlivňovat její cenu. Tento ropný šok vyústil v tlak na následné zvyšování cen všech průmyslových vstupů.

Řecko, které bylo zvyklé všechny tyto vstupy dovážet, bylo vážně zasaženo. Náklady na energie se téměř zdvojnásobily a zvýšila se konkurence na mezinárodním trhu. Strmý vzestup cen dovážených materiálů nemohl být kompenzován tržní expanzí ani růstem průmyslových cen (Patronis, Liargovas, 2004, s. 2).

Nárazy inflace v období mezi roky 1953-1973 byly výsledkem pomalého přizpůsobování se výroby soustavnému zvyšování poptávky. Tyto tlaky byly obvykle vstřebány nárůstem dovozů. Pokud srovnáme růst cen po ropné krizi, tak mezinárodní ceny ve srovnání s těmi řeckými rostly relativně rychleji. To vedlo k poklesu řeckých devizových rezerv a snížení absorpční kapacity země. Ve stejné době světová krize vážně ovlivnila odvětví závislá na mezinárodním hospodářském růstu, jako byla například lodní doprava. Proto se Řecko muselo znovu začít poohlížet po půjčkách ze zahraničí (Patronis, Liargovas, 2004, s. 2).

Vzhledem však k dovoznímu charakteru ekonomické krize, pocítila země následky až se zpožděním po roce 1979. Do té doby, v porovnání s jinými státy Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (dále jen OECD), Řecko patřilo mezi státy s nejvyšším tempem hospodářského růstu. To bylo zapříčiněno také změnou orientace hospodářských aktivit z těžkého průmyslu do menší tradiční výroby s nízkými kapitálovými investicemi. V této době vzniklo mnoho malých a středních podniků, které byly schopny využít potenciálu stále levné pracovní síly. Mnoho z těchto firem bylo lokálního charakteru s rodinnou tradicí. Tento rozvoj hospodářské aktivity vedl k dočasné ekonomické stabilitě. Bohužel to byla poslední patrná aktivita od roku 1961, která udělala tečku za industrializací země. Průmyslový rozvoj Řecka byl vybudován především na vysokých kapitálových investicích a na zvyšování produktivity. Kromě meziproductů patřily mezi hlavní vývozní artikly cement, hliník, nikl a ocel. Pro porovnání, po roce 1973 byl řecký export založen na vývozu tradičních výrobků jako tkaniny, kožené obuvi, nápojů, nebo neželezných kovů (Patronis, Liargovas, 2004, s. 2).

Během prvních pět let od pádu diktatury v roce 1974 vládla v Řecku stagflace. Reálnou situaci zachraňovala už jen tradiční manufaktura. V období mezi léty 1979-1984 došlo k zmenšení investic do průmyslu, zvyšování nákladů na pracovní sílu a snížení produktivity. I když všechny tyto faktory přispěly k celkovému poklesu ekonomiky, nejhorším z nich byl pokles průmyslových investic.

Podle OECD řecká akumulace kapitálu mezi roky 1964-1974 byla 22,1 %, v období 1981-1985 už jen 16,3 %. Produktivita práce se rovněž prudce snížila, z 8,4 % mezi léty 1965-1973 na 1,7 % v období 1975-1981. Ačkoli Řecko svou produktivitou práce v 60. letech překonalo mnoho jiných evropských zemí, tak tento ukazatel po další dvě desetiletí stagnoval. Produktivita práce byl jen jedním z mnoha indikátorů reflektující zhoršující se situaci ve struktuře průmyslu (Patronis, Liargovas, 2004, s. 3).

Nicméně, čísla ukazují, že průměrné hodinové mzdové náklady se mezi roky 1974 a 1985 zdvojnásobily. Mnohé stávky pracujících vedly k posílení dělnického hnutí a zvýšení reálných hodinových mzdových nákladů v podnicích s více než 10 zaměstnanci až o 88 %. Situace řeckého průmyslu se ještě více zhoršila, protože pokud Řecko chtělo vstoupit do Evropského hospodářského společenství, tak muselo provést značné institucionální změny. Mezi ně patřilo například snížení pracovní doby, prodloužení povinné pracovní dovolené nebo zvýšení bezpečnostních opatření v továrnách. Všechna tato nařízení vedla k dalšímu zvyšování mzdových nákladů.

Zvýšené náklady na pracovní sílu byly přeneseny i na náklady finanční. Úrokové míry se téměř zdvojnásobily, z 11,9 % v roce 1975 na 21 % v roce 1980. Poměr firem tvořících ztrátu k firmám tvořícím zisk neustále narůstal, z 32,8 % v období 1975-1976 dosáhl 43,5 % v letech 1982 a 1983. Pokles zisků po roce 1975 vedl ke snížení návratnosti vlastního kapitálu, která se po roce 1981 stala dokonce záporná. Zisk, jako jeden z nejdůležitějších podnikatelských podnětů, začal mizet (Patronis, Liargovas, 2004, s. 3).

Mezi nejvíce postižená odvětví patřil textilní průmysl, papírny, dřevozpracující průmysl, potravinářství a kovoprůmysl. Na rozdíl od malých podniků, které se mohly recesi lépe přizpůsobit, byly ty velké tvrdě zasaženy v důsledku stagnace jejich produkce a poklesu zisků. Produktivita kapitálu se snížila z 8 % v roce 1974 na -4,7 % v roce 1981 a -6 % v roce 1982. Zisky průmyslu klesly z 25,6 % v roce 1973 na 12,3 % v roce 1983 (Patronis, Liargovas, 2004, s. 3).

S podobnými problémy se v této době potýkaly podniky z celé Evropy. Rozdíl byl v tom, že ostatní evropské firmy reagovaly na krizi mnohými fúzemi a akvizicemi. Řecko na krizi odpovědělo akvizicí ztrátových podniků svými věřiteli, což byly státní banky a posléze samotný stát. Takto byla postupně mezi bankami a průmyslovým sektorem vytvořena silná

vazba. Řecké státní banky tak převzaly kontrolu nad průmyslovými podniky s cílem zachránit je a udržet tak tím zaměstnanost.

Mezi největší podniky, které byly v době od roku 1975-1977 skoupeny státem patřily například (Patronis, Liargovas, 2004, s. 3):

- aerolinky Olympic Airways
- rafinérská společnost Aspropirgos
- komerční banka Řecka

Konzervativní vláda Konstantinose Karamanlise tak dala jasný signál, že je odhodlána zakročit proti všem podnikatelům, kteří si během období diktatury (1967-1974) vytvořily úzké politické vazby. Vláda dala také jasně najevo, že jsou to politici, ne byznysmeni, kdo určuje „pravidla hry“.

2.7 Zestátnění a pokus o restrukturalizaci

Počet soukromých firem, které byly převzaty státem se od roku 1975 výrazně zvýšil. Na začátku 80. let řecký stát skrze bankovní systém vlastnil většinu podílů v nejméně 76 průmyslových podnicích a minimálně v dalších 117 z nich byl přítomen. To znamenalo, že státní podíl na celkových investicích v průmyslu prudce vzrostl, z 0,7 % před rokem 1974 až na 4,8 % v období let 1975-1980. Tento trend pokračoval i v nadále a v letech 1980-1982, kdy bylo pod veřejnou správu umístěno dalších 36 firem. Je zajímavé, že většina těchto zestátněných firem bylo domácího původu, naproti tomu zahraniční podniky byly ponechány svému osudu. Bylo to poprvé v řecké historii, kdy byl průmysl takto dotován státem, a to po několik let. V minulosti byly takovéto státní půjčky využívány jen ojediněle k překonání náhlých krizí. Tyto státní zásahy do soukromé sféry vedly k stagnaci kapitálu, který nemohl být dále investován, začaly se hromadit úroky z půjček a vznikl tak jen další tlak na bankovní systém. Krize řeckého hospodářství nebyla krizí pouze v podnikové nebo bankovní sféře, ale stala se krizí všeobecnou (Patronis, Liargovas, 2004, s. 4).

V roce 1983 vznikla Organizace pro obnovu podniků (dále jen OAE), jejímž úkolem bylo restrukturalizování vysoce zadlužených firem, vytváření nových podniků především

v dynamicky se rozvíjejících odvětvích a zvýšení státní intervence v průmyslu. Pod taktovkou OAE stát získal kontrolu v řadě průmyslových odvětví: 20 % v textilním průmyslu, 50 % v cementářském průmyslu, 40 % v papírenských závodech, 50 % v průmyslových hnojivech a 100 % v lodním průmyslu.

V roce 1985 OAE získala pod svou kontrolu Piraiki-Patraiki, což byl jeden z největších a nejvýznamnějších podniků té doby v textilním odvětví zaměstnávající přes 7000 zaměstnanců (viz Tab. 2). O rok později se do seznamu firem kontrolovaných OAE zařadila další významná společnost AGHET-Heraklis podnikající v cementářském průmyslu. V roce 1986 OAE kontrolovala už 21 firem s celkovým počtem 54 500 zaměstnanců. Kromě OAE další podniky ovládaly státem vlastněné banky jako Řecká národní banka, Řecká agrární banka nebo Řecká banka pro průmyslový rozvoj.

Tab. 2: Společnosti pod kontrolou OAE (1986)

Název firmy	Datum převzetí	Počet zaměstnanců
1. PIRAIKI-PATRAIKI	31. 5. 1984	7195
2. PYRKAL	17. 5. 1984	3686
3. ATHENS PEPPERMILL	30. 3. 1984	2726
4. S.A. FIRMS	30. 11. 1983	3588
5. MACEDONIAN STONES	30. 11. 1983	140
6. ELEFSINA VOXITES	30. 11. 1983	540
7. ELINDA	19. 12. 1984	1761
8. MICHAILIDIS	26. 8. 1983	1137
9. MINION	5. 12. 1983	825
10. VELKA	14. 12. 1983	805
11. DOURIDIS	17. 10. 1983	950
12. THESSALIKI	26. 10. 1983	405
13. EPAS	27. 11. 1984	392
14. MEL	16. 4. 1984	330
15. ATHINA	22. 2. 1985	300
16. MAK METAL	26. 3. 1984	208
17. POURNARAS	9. 1. 1985	180
18. KAVALA PLASTICS	8. 2. 1984	153
19. KERAFINA	4. 3. 1985	151
20. ARISTON	31. 8. 1984	99
21. TEMEA	18. 10. 1983	48

Zdroj: vlastní konstrukce, data převzata z: PATRONIS, V., LIARGOVAS, P., *Firms under the control of OAE (1986)*, s. 4.

Veškeré předchozí snahy jako úvěrové půjčky nebo restrukturalizace zadlužených podniků zkrachovaly. Vznik OAE byl proto považován za nezbytný krok. Od roku 1977 do roku 1979 vzrostly finanční závazky řeckých firem na 55 % a v letech 1979-1981 až na 80 %. Nový řecký systém státního vlivu v podnicích tak vedl k plné zodpovědnosti státu za restrukturalizaci těchto firem (Patronis, Liargovas, 2004, s. 4).

Podnikatelé se snažili zbavit se svých ztrátových podniků a zaměstnanci se pokoušeli zachránit svá pracovní místa. OAE tak byla vytvořena za příznivých sociálních podmínek a se společenským souhlasem. Na druhou stranu, banky měly zájem na restrukturalizaci svých portfolií. Členové vládnoucí politické strany Panhelénského socialistického hnutí (dále jen PASOK) očekávali, že OAE pomůže se sociální transformací země ve smyslu státní socializace. Jejich idea byly podniky kontrolované přímo vlastními pracovníky. Výsledkem byl tlak na OAE, aby do svého seznamu firem přibrala i ty, které byly nejen zadlužené, ale už i nadále neživotaschopné. Řecké státní banky, které vlastnily řadu problematických firem s velkými ztrátami, se snažily převést tyto dluhy na OAE. Tyto rozdílné tlaky nakonec vyústily ve stejnorodý a obecně přijatelný plán restrukturalizace.

OAE byla už od počátku odsouzena k nezdaru. Mezi nejdůležitější prvky, které přispěly k selhání této organizace, patřilo především jednání a tlaky zájmových skupin. Podle Olsona (1971) zabránění přijetí reformy došlo kvůli zájmovým skupinám. Profit z udržovaného statusu quo mohl být soustředěn na malou skupinku jedinců, zatímco ztráty se rozptýlily mezi širokou veřejnost. Možnost řešení situace byla v institucionálních reformách a prostřednictvím politické a hospodářské integrace. Vliv zájmových skupin však omezoval způsob takovéto problémy překonat.

Olson (1984) dokonce uvádí, že tempo růstu v kapitalistických zemích lze nejlépe vysvětlit právě zájmovými skupinami, které fungují jako takové „růstové retardéry“. Čím více je v zemi rozvinut systém zájmových skupin, tím více omezující dopad na tempo růstu dané ekonomiky to bude mít. Olson tvrdí, že soukromé zisky z politiky zpomalující tempo růstu převyšují míru veřejných ztrát z ní. To samozřejmě platí jen pro zúčastněné zájmové skupiny, ale ne pro společnost jako celek. Takovéto skupiny pak mají tendenci způsobovat ekonomickou stagnaci.

V říjnu roku 1985 byl představen stabilizační program, který měl značně změnit politiku ve vztahu k problematickým firmám. Nové úsilí bylo zahájeno s cílem jejich restrukturalizace prostřednictvím vydávání akcií. Řecká národní banka přislíbila, že ponese část nákladů spojených se svými vlastními zadluženými firmami. Později se připojily i ostatní banky a zavázaly se, že také ponesou část nákladů tohoto programu. Aby byly Řecké národní bance vráceny všechny platby, bylo nutné vydat akcie v hodnotě okolo 170 miliard drachem. Polovina z těchto nových akcií měla zůstat Národní bance a ta druhá polovina měla být převedena na OAE. OAE měla následně emitovat dluhopisy na 20 let s 16% úrokovou sazbou. Řecká vláda měla od tohoto kroku velmi pozitivní očekávání, bohužel ale nebyly nikdy naplněny. Tato politika totiž nikdy nebyla spojena s nezbytnými organizačními a strukturálními změnami. Stabilizační program brzo zkrachoval, což vedlo k novým ztrátám, platební neschopnosti a hromadění nových půjček ze strany OAE. I po dvou letech po emisi akcií byly problémové firmy stále nerentabilní. Výsledkem byly ohromné ztráty problematických podniků, a to včetně těch, které byly kontrolovány bankami. Tyto ztráty v mnoha případech tvořily polovinu až dvě třetiny ekonomické přidané hodnoty firem (Patronis, Liargovas, 2004, s. 5).

2.8 Ekonomicko-politický vývoj po vstupu do Evropských společenství

Na začátku 90. let se podstatně zvýšila role státu v řecké ekonomice, kdy vláda znárodnila většinu velkých podniků, zejména v odvětví dopravy. Budoucí vývoj ekonomiky zdůraznila významná změna v řecké vládě v roce 1981. S velkou parlamentní většinou se moci ujala PASOK, která se rozhodla následovat radikální program přerozdělování příjmů. PASOK byla podporována širokou veřejností, a to především střední třídou a sociálními skupinami jako byli zemědělci, samostatně výdělečně činné osoby nebo malí podnikatelé. Tito lidé cítili, že takovouto možnost politické účasti nezažili už po dlouhou dobu.

Stojí za to si povšimnout, že po celé poválečné období až do roku 1981 byla země vždy ovládána konzervativními stranami. Jedinou výjimkou byl interval let 1964-1965, kdy vládla strana politického středu. PASOK založil Andreas Papandreou v roce 1974, jenž byl prominentním profesorem ekonomie v USA. Papandreou známý svými antiamerickými a populistickými projevy se objevil jako alternativa k poválečné konzervativní vládě. V roce

1981 se socialistická strana postavila proti řecké dohodě o vstupu do Evropského hospodářského společenství (dále jen EHS) s odůvodněním, že tato smlouva může být škodlivá pro národní zájmy. Celou první polovinu 90. let byla strana k evropské perspektivě ekonomické integrace podezřívavá a snažila se pro Řecko v rámci EHS dosáhnout mimořádného postavení. Nicméně, postoj PASOK se koncem 90. let umínil a strana postupně přijala evropskou integraci dokonce jako jednu ze svých priorit (Lolos, 1998, s. 3).

Během svého prvního funkčního období (1981-1985) zahájili socialisté expanzivní makroekonomickou politiku slibující více rovnostářskou společnost, sociální soudržnost, vyšší mzdy a moderní sociální stát. Výsledkem bylo podstatné zvýšení mezd a důchodů, jako i inflace a jednotkových mzdových nákladů. Došlo také k expanzi veřejných a sociálních výdajů, stejně tak i veřejných investic. I když je pravda, že mzdy po dobu vojenské junty stagnovaly, faktem zůstává, že od roku 1982 do roku 1985 se reálný růst HDP zvýšil o 3,8 %. Toto zvýšení bylo přičítáno hlavně růstu soukromé spotřeby.

Tento druh politiky byl samozřejmě doprovázen prudkým vzestupem schodku veřejných financí, zejména schodkem běžného účtu a následně i expanzí veřejného dluhu. Zvyšování dovozů způsobilo zhoršení bilance zahraničního obchodu a následnou ztrátu konkurenceschopnosti řeckých podniků na domácím trhu. V průběhu první poloviny 90. let se intervenční charakter průmyslové politiky stal ještě intenzivnějším. Největší důraz byl kladen na posílení investic a technologickou modernizaci výroby prostřednictvím procesů přidělování podpor, skrze ochranu domácí produkce a zaměstnanosti a pomocí podporných dotací vývozu. Tato aktivní investiční politika však nějak moc výrazně nevedla k zvýšení modernizace výroby, ani restrukturalizaci odvětví (Lolos, 1998, s. 4).

V oblasti politiky zaměstnanosti socialisté omezili možnost propouštění pracovníků a prostřednictvím série právních předpisů silně posílili vliv odborů. Odborovým předákům státních podniků byly přiděleny značné pravomoci a zvýšil se i jejich vliv na politická rozhodnutí. Je zajímavé, že dělnické hnutí bylo v Řecku vždy pod důkladnou kontrolou vládnoucí strany. Expanzivní politika socialistické strany v průběhu let 1981-1985 byla dlouhodobě jasně neudržitelná, a jak rychle nastoupila, tak rychle ji čekal pád. Mikroekonomická neúčinnost vyplývající z neúspěšných intervencí do průmyslové politiky se odrazila i v střednědobé perspektivě vnější ekonomické rovnováhy. V důsledku

vzniklých makroekonomických nerovnováh byli socialisté nuceni přistoupit na politiku tvrdého stabilizačního programu.

Nicméně, chování řecké vlády v dané situaci nemůžeme označit jako iracionální. Jak již bylo zmíněno, socialisty zvolila velká parlamentní většina, měli podporu široké veřejnosti a byli to oni, kteří byli pověřeni řízením hospodářské politiky vedoucí ke zvýšení mezd, přerozdělování příjmů a modernímu sociálnímu státu. Lolos (1998, s. 5) uvádí, že neměli jinou možnost, protože bylo naprosto nemyslitelné, aby obrátili svou politiku, natož aby změnily své populistické chování. Navíc, socialistická politika požívala konsenzus konzervativní opozice, jelikož ona sama prosazovala podobné kroky už v 80. letech. S ohledem na mimořádně dobré výkony řecké ekonomiky z minulých let nebyl poválečný model rozvoje ani v nejmenším zpochybňován. Nikdo v té době nemohl předvídat hloubku a razanci budoucí krize, která kvůli těmto rozhodnutím přišla.

I přesto, že si socialisté uvědomovali strukturální nedostatky řeckého hospodářství, tak pokračovali ve své intervenční politice zaměřené na posílení tržní strany nabídky, která se nakonec ukázala jako neúspěšná. Až po nějaké době pochopili, že se svými změnami přišli pozdě, protože tržně orientované hospodářské reformy byly celosvětovým fenoménem už několik let před tím. Jistě lze nalézt přímé souvislosti mezi tehdejší vývojem řecké ekonomiky a protievropskou povahou politiky strany PASOK, jenž bránila budoucímu vývoji řeckého hospodářství na mezinárodním poli a vývoji evropské perspektivy (Lolos, 1998, s. 5).

Ve volbách v roce 1985 se socialistické straně podařilo přesměrovat pozornost veřejnosti od svých nedávných hospodářských selhání k hrozbě návratu konzervativců, a byla znovu zvolena. Jakmile PASOK nastoupila opět do úřadu, tak pro řešení makroekonomické nerovnováhy řecké ekonomiky sestavila dvouroční stabilizační program pro období 1986-1987. Jako ministr národního hospodářství byl pro vedení stabilizačního programu zvolen Costas Simites, profesor práva a jeden ze zakladatelů hnutí PASOK, který byl na rozdíl od vůdce strany Papandreoua pevným zastáncem proevropské orientace země. Hlavní cíle programu se týkaly zlepšení konkurenceschopnosti hospodářství, kontroly platební bilance a míry inflace a snížení půjčování veřejného sektoru. Stabilizační program kladl důraz na úpravu na straně poptávky očekávaje automatické změny v struktuře výroby. Mechanismem dosažení těchto cílů bylo zpomalení nákladů práce, které mělo vyústit

v zvýšení podnikatelské aktivity a investic a následné zvýšení konkurenceschopnosti (Lolos, 1998, s. 5).

Politika stabilizace byla úspěšná v tom, že se podařilo ovládnout běžný účet platební bilance, prostřednictvím přísné příjmové politiky (redukce indexace mezd) se zvýšila konkurenceschopnost a došlo k 15% devalvaci drachmy. I přesto, že bylo dosaženo výrazného snížení veřejných investic a podstatného zlepšení v postupech vybírání daní, tak byl státní rozpočet v deficitu, a to hlavně z důvodu nedostatečné fiskální konsolidace výdajové strany rozpočtu. Nezaměstnanost vzrostla pouze nepatrně a inflace se výrazně zpomalila. Úspěch stabilizačního programu byl jen dočasný, neboť se dlouhodobě nepodařilo vytvořit stabilní investiční prostředí a přilákat zahraniční investory, kteří by přinesli technologickou modernizaci výroby. Program přinesl sociální nespokojenost a po dvou letech byl zastaven. S obratem politické strategie v podobě opuštění od restriktivní příjmové politiky přišel sám předseda vlády Papandreou. Costas Simites na to reagoval odmítnutím a rezignací z postu ministra národního hospodářství (Lolos, 1998, s. 6).

Po volbách v roce 1989 byla ustanovena koaliční vláda, která se za souhlasu veřejnosti snažila vytvořit nový stabilizační program. Nová vláda, stejně tak jako i jako její ozdravný program, neměla dlouhého trvání. Ve všeobecných volbách v březnu 1990 se moci ujala konzervativní strana Nová demokracie, která získala parlamentní většinu o pouhý jediný hlas. Konzervativci přišli s novým střednědobým programem na období let 1991-1994, jehož hlavními cíli bylo snížení inflace, schodku veřejných financí, veřejného dluhu a restrukturalizace ekonomiky. Nadále klesající konkurenceschopnost řecké výroby jasně ukazovala na selhání průmyslové politiky. Klíčovou roli v znovuoobnovení řecké ekonomiky hrála očekávaná vysoká finanční pomoc od strukturálního fondu Evropské komise zvaného Rámec podpory společenství (dále jen RPS). Tento nadějný projekt probíhající v Řecku v letech 1989-1993 však nebyl efektivně realizován a jeho pozitivní vliv na ekonomiku byl mnohem menší, než se očekávalo (Lolos, 1998, s. 7).

Ústřední filosofií tohoto programu byla rozsáhlá privatizace a racionalizace daňového systému prostřednictvím omezení role státu v ekonomice. V duchu nabídkové strany ekonomiky bylo také rozhodnuto o snížení daňových sazeb s cílem podpořit úspory a investice. Plánovaný růst ekonomiky měl plynout ze soukromých i veřejných investic

(podporovaných příspěvkem Evropské komise) a ze zahraničních investic přicházejících z důvodu ekonomické stability země.

Ačkoli byla privatizace hlavním cílem konzervativní vlády, do soukromého sektoru bylo prodáno mnohem méně firem, než bylo zamýšleno, a to včetně i těch největších, které nejvíce zatěžovaly státní rozpočet.

Lolos (1998, s. 7) přičítá nezdar privatizace několika překážkám:

- nedostatek shody mezi zúčastněnými stranami (mezi vládou a vedením státních podniků)
- tlak zájmových skupin (odborů)
- slabá parlamentní většina vládnoucí strany

Z hlediska ukazatelů ekonomické výkonnosti stabilizační program nedokázal dosáhnout stanovených cílů. Snížení sazeb přímých daní vedlo k poklesu daňových příjmů, které musely být vyváženy daněmi nepřímými, což jen zvyšovalo inflaci. Zvýšený deficit veřejných financí neumožňoval pokles úrokových sazeb, které by přilákaly investice a podpořily tak ekonomickou aktivitu země. Kromě toho vláda nedokázala konsolidovat veřejné výdaje a pokračovat v privatizačním programu. Před ukončením tohoto programu plánovaného od roku 1991 do roku 1993 byl zahájen nový konvergenční program stanovený na období mezi roky 1993 až 1998, který však nebyl nikdy realizován, protože v září 1993 vláda ztratila parlamentní většinu (Lolos, 1998, s. 7).

Neúspěch změn plánovaných na období let 1991-1993 lze přičíst třem hlavním faktorům, které uvádí Lolos (1998, s. 7). Prvním z nich byl nesouhlas veřejnosti s danými reformami, což se projevilo v sociálních nepokojích a otřesech. Lidem se nelíbila především plánovaná privatizace, daňové reformy, změny systému sociálního zabezpečení a liberalizace trhu. Se silným nesouhlasem se vláda setkala zvláště ze strany odborů, které zorganizovaly řadu rozsáhlých stávek. Jistě celému procesu nepřispělo ani jeho zpolitizování, kdy se opoziční socialistická strana ve snaze svrhnout vládu plně postavila za všechny stávky. Druhým podstatným faktorem odrážejícím se v domácí ekonomice bylo zhoršení mezinárodního ekonomického prostředí, protože čas plánovaných změn se shodoval s dobou, kdy se evropská ekonomika potýkala s recesí. Třetí důvod byl, že vláda ani nemohla nějaká nápravná opatření uskutečnit, protože byla v roce 1993 svržena.

Kladnou stránkou programu byla významná změna v postoji k přijetí evropské orientace. Společnost si začala uvědomovat rozdíl mezi ekonomickou, sociální a politickou stabilitou v jejich zemi a chudobou v ostatních balkánských státech. Druhým neméně významným pozitivem byla finanční pomoc plynoucí z evropských strukturálních fondů, která změnila zvláště venkov a díky níž se významně rozšířila silniční síť.

Pod vedením Papandreoua se socialisté po pádu konzervativní vlády v roce 1993 dostaly znovu k moci a ihned začaly s revizí konvergenčního programu předchozí vlády. Je nutné poznamenat, že PASOK změnila svůj postoj k řadě důležitých otázek, vyjádřila plný souhlas s evropskou orientací země a s její integrací do EU. Z důvodu zlepšení konkurenceschopnosti dále přehodnotila svoje cíle v průmyslové a strukturální politice. Celkový obrat byl dokončen na stranickém sjezdu v roce 1996, tento rok je rovněž spojován i se smrtí zakladatele Andrease Papandreoua. Novým premiérem a předsedou strany se stal Costas Simites, který byl vždy horlivým zastáncem evropské orientace Řecka. Costas Simites v premiérském úřadu působil až do roku 2004. Revidovaný konvergenční program byl velice ambiciózní zaměřený na plnění maastrichtských kritérií. Jeho hlavním cílem bylo drastické snížení inflace z 14 % v roce 1993 na 3 % v roce 1999. Dosažení této mety mělo být založeno na přísné měnové politice a na rychlých fiskálních úpravách a jejich konsolidaci spolu s postupným snižováním nákladů práce. Socialisté začali nejen s makroekonomickými reformami, ale i s mikroekonomickou restrukturalizací. Průmyslová politika byla radikálně změněna ve smyslu zastavení jejího intervenčního charakteru a přiklonění se k otevřenému trhu (Lolos, 1998, s. 8).

Ačkoli byla průmyslová politika stále určována programem zvaným Operační plán pro průmysl, tak v něm došlo k významným změnám jako zlepšení infrastruktury, podpoře soukromých investic, modernizaci podniků, finanční podpoře malých a středních podniků a zlepšení lidského kapitálu. Svou roli sehrál i tlak EU, který přinutil socialistickou stranu změnit svou průmyslovou politiku zakládající si na udržení činnosti podniků za každou cenu, bez ohledu na výši nákladů. Tehdejší kroky makroekonomické politiky můžeme hodnotit jako úspěšné vedoucí k dezinflaci ekonomiky a snížení úrokových sazeb. Podle uváděných čísel došlo i k snížení fiskálního deficitu z 10,3 % v roce 1994 na 4,2 % v roce 1997. Velký význam pro růst řecké ekonomiky mělo postupné obnovení důvěry soukromého sektoru a investic. Nicméně i přes tyto úspěchy nebyla vláda schopna

zhospodárnit a snížit výdajovou stranu státního rozpočtu, což úzce souvisí se zakořeněnou spřízněností vztahů v řecké podnikatelské sféře. Vláda totiž byla a stále je jediným zákazníkem velkého počtu řeckých podniků (Lolos, 1998, s. 8).

3 Příčiny vzniku řeckého dluhu

V dubnu roku 2010 média přišla se zprávou, že se dluh Řecka vůči nejrůznějším finančním institucím vyšplhal na neuvěřitelných 320 miliard eur. I když je pravda, že příčiny vzniku takto extrémního dluhu sahají mnohem hlouběji do historie, tak můžeme říci, že jeho většina narostla v průběhu posledních 7 let, a to od letních olympijských her v Athénách v roce 2004. Mezi jeho hlavní příčiny patří šedá ekonomika a nesprávně fungující daňový systém, dále korupce, která prorůstá všemi politickými vrstvami a extrémně přebujelý státní aparát.

3.1 Šedá ekonomika

Šedá ekonomika je pouze jedním z mnoha názvů, mezi její další přívlastky patří černá, neoficiální, neformální, stínová, duální atd. Lze ji definovat jako nezákonné podnikání, které není hlášeno finančnímu úřadu, ani jiným příslušným orgánům. Český ekonom Skolka, zabývající se mimo jiné stínovým hospodářstvím, pracuje s termínem skrytá ekonomika, která se podle něj skládá ze zastíraných činností, jež zahrnují jak legální výrobu, tak i nelegální produkci zboží a služeb. V této souvislosti jsou legální aktivity šedé ekonomiky spojené s daňovými úniky, a proto jsou sami o sobě nelegální a podléhají zákonnému postihu.

Mezi tyto legální aktivity šedé ekonomiky patří například utajený příjem ze samostatné výdělečné činnosti, zaměstnanecké slevy, mimoplatové výhody, směna legálního zboží a služeb nebo domácí výroba. Ilegální aktivity zahrnují prodej drog, pašování, padělání, prostituce, sázky, hazardní hry atd. Stejně jako jiné legální transakce, jsou tyto aktivity placeny převážně v hotovosti.

Odhady velikosti řecké šedé ekonomiky jsou založeny na základě výsledků studií provedených Ústavem pro výzkum ekonomiky a průmyslu (IOBE) a Ústavem pro výzkum turismu a jeho prognóz (ITEP). Tyto instituce došly k závěru, že rozsah stínové ekonomiky se pohybuje mezi 20 % - 25 %, což v OECD řadí Řecko mezi nejproblematictější ekonomiky. Šedá ekonomika je považována za jeden z hlavních negativních dopadů

vyplývající z vážných strukturálních problémů řeckého hospodářství. Podle názoru Katsiose (2006, s. 62), je z pohledu řecké vládní politiky znalost rozsahu státní šedé ekonomiky méně důležitá, než znalost lidí, kteří se v ní pohybují. Faktem zůstává, že ilegální ekonomika, a to především ve státech jižní Evropy, je tak rozšířená a zakořeněná, že někteří autoři mluví o „přirozené míře šedé ekonomiky“.

Z ekonomické teorie, kterou ve své přehledové studii z roku 2000 publikovali Friedrich Schneider a Dominik Enste vyplývá, že hlavními problémy šedé ekonomiky jsou vysoké daňové sazby, nadměrné regulace a velký vliv byrokracie a korupce. Největším problémem však zůstávají daňové sazby, čím vyšší je jejich úroveň, tím větší by měl být i rozsah šedé ekonomiky.

Tab. 3: Rozsah šedé ekonomiky vztažený k HDP v různých evropských zemích

ZEMĚ	ROZSAH v %
Řecko, Itálie	27-30 %
Španělsko, Portugalsko, Belgie	20-24 %
Švédsko, Norsko, Dánsko	18-23 %
Irsko, Francie, Nizozemsko, Německo, Velká Británie	13-16 %
Japonsko, USA, Rakousko, Švýcarsko	8-10 %

Zdroj: vlastní konstrukce, data převzata z: SCHNEIDER, F., ENSTE, D., Shadow economies: size, causes and consequences, s. 77.

Podle těchto odhadů třetinu HDP dvou států jižní Evropy, Řecka a Itálie, tvoří šedá ekonomika. Dále se svými 20-24 % je následuje Španělsko, Portugalsko a Belgie. Je zajímavé, že i Skandinávské země jako Švédsko, Norsko a Dánsko mají vysoký podíl šedé ekonomiky pohybující se okolo hranice 20 %, což je přičítáno především vysokému daňovému zatížení. Naopak nižší procentní podíl šedé ekonomiky ve státech Střední Evropy je dán nižším daňovým zatížením a mírnými regulačními omezeními. Nejnižší procentní podíl šedé ekonomiky je odhadován v zemích s relativně nízkým podílem státního sektoru a s vysokou daňovou morálkou (Japonsko, USA, Rakousko, Švýcarsko).

Pozorujeme, že bez ohledu na úroveň rozvoje, je šedá ekonomika rozšířena v různých státech, a to v důsledku mnoha různých důvodů. Tento jev je zvláště dobře viditelný

v Řecku jako důsledek minulých politických rozhodnutí a nedostatečné analýzy vztahů mezi stínovou a oficiální ekonomikou.

Mezi hlavní determinanty řecké šedé ekonomiky patří:

- a) daně a sociální zabezpečení
- b) výše státních regulací
- c) služby veřejného sektoru

a) Daně a sociální zabezpečení

Téměř všechny studie zabývající se touto problematikou se shodují na tvrzení, že zvýšení daní a sociálního zabezpečení jsou hlavními příčinami růstu šedé ekonomiky. Daně ovlivňují volbu mezi prací a volným časem. Jejich zvýšení stimuluje nabídku pracovních sil směrem k šedé ekonomice, tedy k nezdaněnému sektoru ekonomiky. Čím větší je rozdíl mezi celkovými náklady na pracovní sílu v oficiální ekonomice a příjmy po zdanění, tím větší je motivace vyhnout se tomuto rozdílu a podílet se na šedé ekonomice. Tento rozdíl závisí v podstatě na systému sociálního zabezpečení a celkovém daňovém zatížení, které jsou klíčovými prvky samotné existence a růstu šedé ekonomiky.

b) Výše státních regulací

Výši státních regulací je myšlena rostoucí intenzita a počet zákonů a předpisů, které řídí řeckou ekonomiku. Tato nařízení regulující trh zvyšují mzdové náklady firem a mohou se objevovat v různé formě jako licenční požadavky, pracovní omezení, překážky obchodu atd. Platí jednoduchý vztah, který říká, že čím vyšší jsou takovéto veřejné regulace, tím vyšší je podíl šedé ekonomiky na celkovém HDP země. Toto tvrzení podpořené několika empirickými studiemi naznačuje, že řecká vláda by měla klást větší důraz na zlepšení prosazování daných zákonů a předpisů, než se soustředit na zvyšování jejich počtu (Katsios, 2006, s. 72).

c) Služby veřejného sektoru

Na druhou stranu, čím větší je rozsah stínové ekonomiky, tím nižší jsou státní příjmy, což snižuje množství a kvalitu veřejně poskytovaného zboží a služeb. Studie ukazují, že menší rozšíření šedé ekonomiky se vyskytuje v zemích s vyššími příjmy z daní (nebo s nižšími

daňovými sazbami), s méně zákony a nařízenými. Země s lepším právním řádem a nižší úrovni korupce mají rovněž menší podíl šedé ekonomiky.

I když se Řecko oficiálně řadí mezi 21 nejvyspělejších zemí OECD, vykazuje v této oblasti známky tranzitivních ekonomik:

- vysoká úroveň státních regulací vedoucí k vyššímu výskytu korupce
- vysoké daňové zatížení oficiálních aktivit
- nepřesně vymezený rámec státních regulací vedoucí k vyšší úrovni šedé ekonomiky

3.2 Korupce

Rostoucí význam korupce nejen jako politického, ale i ekonomického faktoru vedl až k jeho systematickému výzkumu. Ředitel daňové sekce MMF Vito Tanzi definuje korupci jako využití veřejné moci k získání soukromého užitku (Tanzi, 2000).

V roce 2010 organizace Transparency International provedla analýzu pro výzkum korupce, jež bylo podrobena 159 států světa. Pomocí indexu percepce korupce, který se pohybuje v rozmezí 0 (nejvíce zkorumpovaný) - 10 (nejméně zkorumpovaný) se pokusilo určit rozsah korupce v těchto zemích. Hodnota indexu 3,5 řadí Řecko na 78. místo na světě v žebříčku korupce (Příloha A).

Hlavním principem každého ekonomického rozhodnutí by mělo být, že osobní či jiné vztahy by v něm neměly hrát žádnou roli. Ve společnosti, jako je ta řecká, je to však v rozporu s obecně uznávanými normami. Každý zde má povinnost a dokonce právo příznivým způsobem pomoci svým přátelům nebo příbuzným, i když takovéto chování může vyžadovat porušení administrativních pravidel nebo dokonce samotného zákona. Zaměstnavatel, který odmítne jednat tímto patřičným způsobem, bude viděn jako porušitel morálního kodexu a stane se nepopulárním nebo dokonce nežádoucím. Od takovéto pomoci přátelům a příbuzným je jen velmi malý krůček k tomu, aby státní úředníci začali od ostatních občanů vyžadovat platby za plnění úkonů, které by měly být jejich povinností. Pokud někdo vyžaduje zvláštní úřední povolení, právní dokumenty nebo jiné služby, tak jejich získání bez takovéto finanční kompenzace může trvat velmi dlouhou dobu. Takovéto

úplatky pro urychlení celého procesu mohou být vyžadovány zvláště v případech, kdy má úředník příležitost a moc svou odpověď celou záležitost zpozdit nebo dokonce odmítnout (Katsios, 2006, s. 76).

Problém korupce v Řecku evidentně souvisí s celou řadou státních činností, které narušují a oslabují roli státu, mezi které patří alokační, přerozdělovací nebo stabilizační činnost. Katsios (2006, s. 77) uvádí, že takovéto jednání může mít do budoucna vážné ekonomické důsledky jako:

- zničení neutrality daňového systému zvýhodněním daňových poplatníků, kteří jsou schopni snížit nebo se vyhnout daňové povinnosti, což jim poskytuje konkurenční výhodu nad svými konkurenty
- udělování licencí pro specifické činnosti (stavebnictví, taxi služba atd.) a preferování některých jednotlivců před ostatními zejména v souvislosti s přidělováním určitých prostředků jako jsou různá povolení nebo dotace
- využívání půdy
- přístup k veřejným statkům a službám (elektřina, zdravotnické služby, vydávání certifikátů atd.)
- zadávání veřejných zakázek
- daňové vyrovnávání a daňové pobídky
- najímání a propagace ve veřejném sektoru

Korupce v řeckém veřejném sektoru je tedy vertikálního charakteru sahající od administrativní až po politickou korupci, která postihuje všechny oblasti státní správy a odpovědnosti. Účinky takového rozsahu korupce mohou být pro zemi devastující, a to například ve smyslu zákazu přímých zahraničních investic nebo negativního vlivu na hospodářskou soutěž a vzniku stínové ekonomiky.

Užitečné údaje týkající se korupce v Řecku jsou k dispozici nejen od nevládních organizací jako je Transparency International, ale dají se například získat i od mezivládní organizace Skupina států proti korupci (Group of States Against Corruption – GRECO). Tento zvláštní orgán Rady Evropy monitoruje využívání evropských norem v boji proti přeshraničnímu zločinu a hodnotí národní opatření proti praní špinavých peněz. Tímto způsobem GRECO sleduje dodržování protikorupčních závazků Řecka a přispívá

k zjišťování nedostatků národních mechanismů v této oblasti. Dále vybízí k nezbytným legislativním krokům a v zájmu lepší prevence a boji proti korupci navrhuje institucionální a praktické reformy.

GRECO disponuje týmy odborníků, kteří připravují hodnotící zprávy o korupci v jednotlivých zemích. Do doby, než státní orgány neodsouhlasí uveřejnění, tak tyto zprávy zůstávají důvěrné. Jakmile státní veřejné orgány vysloví souhlas o zrušení důvěrnosti zpráv, tak jsou zveřejněny na webových stránkách organizace. Třetí kolo hodnotících zpráv Řecka začalo v roce 2007 a jejich obsah zůstal až do roku 2010 důvěrný, protože řecká vláda nedovolila jejich publikaci, očividně měla své důvody.

Řešení vedoucí ke snižování úrovně korupce by mohlo být ve snižování kontroly vlády nad řeckou ekonomikou, a to především v oblasti daní a ekonomických regulací. Katsios (2006, s. 78) uvádí, že jedním z hlavních faktorů vytvářejících korupční prostředí je sociální intimita a jako účinnou protikorupční politiku navrhuje pravidelnou změnu místa pracoviště státních úředníků. Cílem této myšlenky je odsun těchto pracovníků z regionů, kde mají své nejbližší sociální a rodinné vztahy. Ačkoli se toto řešení jeví jako účinné pro byrokratickou ústřední vládu, nemusí být už tak efektivní v boji proti lokální korupci. Každá protikorupční strategie musí v Řecku překonat překážky v podobě malé rozlohy země a nízké mobility obyvatel. Úroveň a vertikální charakter korupce je tak v Řecku úzce spojen s vysokým podílem šedé ekonomiky a s hlubokým deficitem veřejného sektoru. Řeční politici zřejmě ignorují výsledky studií, které poukazují na fakt, že vyšší daňové zatížení je spojeno s nižší úrovní neoficiálních aktivit jako procentuálního podílu HDP, korupce naopak s vyšším stupněm. Podnikatelé přecházejí do šedé ekonomiky ne proto, aby se vyhnuli oficiálním daním, ale proto, aby snížily zátěž byrokracie. Výsledkem je, že pouze relativně poctivá vláda může udržet vysokou úroveň daní.

Řekové vybudovali dokonalou kulturu korupce, kde už ani nikomu nevádí, že se korupce stala součástí národní tradice. S výdaji na úplatky se běžně počítá a někteří autoři úsměvně mluví o korupci jako o národním sportu. Silný a stabilní vztah mezi rozsahem šedé ekonomiky a úrovní korupce v Řecku je pevně spjat se skupinou „méně privilegovaných“, tedy těch, kteří nejsou ochotni nebo si nemohou dovolit žádné spojení s ústřední nebo místní byrokratickou vládou. Tito lidé volí jako řešení šedou ekonomiku místo úplatků.

Šedá ekonomika se tak stává komplementárním efektem zkorumpovaného státu (Katsios, 2006, s. 78).

3.3 Přezaměstnanost státního sektoru

Hlavními zdroji příjmů se po druhé světové válce v Řecku stal především námořní obchod, cestovní ruch a valuty řeckých levných dělníků, tzv. gastarbeiterů, kteří byli většinou nekvalifikovaní a pracovali v Německu na jeho poválečné obnově. Je pravda, že v poválečných letech přiteklo do Řecka od Spojených států Amerických a jiných západních zemí mnoho finanční pomoci a půjček, ale ty byly většinou poskytovány za vojenským účelem. Západní mocnosti se tak snažily posílit svůj vliv a obranyschopnost na Balkáně proti sousedním komunistickým zemím jako bylo Bulharsko, Albánie a Jugoslávie. Není divu, že největším zaměstnavatelem v Řecku se tak stal samotný stát (Tsivos, 2010).

Jak bylo již v této práci podrobněji popsáno, obnova řeckého poválečného hospodářství byla úzce spojena s Marshallovým plánem, který byl založen na amerických zkušenostech z programu New Deal. Došlo tak k praktické realizaci Keynesových teoretických koncepcí, které se zabývaly součinností soukromých a veřejných prostředků. Po druhé světové válce docházelo k zestátňování veřejného sektoru nejen v Řecku, ale i v jiných západoevropských zemích. V některých státech včetně Řecka byl význam státního sektoru v určitých odvětvích dokonce zakotven v ústavě (Pavlíček, 1999).

Až do doby, kdy v 80. letech vyhráli volby socialisté, bylo pro řadového Řeka velmi těžké se propracovat do veřejného sektoru. S nástupem socialistů k moci se však situace radikálně změnila. Pokud chtěl někdo začít pracovat ve státním sektoru, tak hlavním přijímacím kritériem nebyly jeho znalosti ani schopnosti, ale politická příslušnost. Můžeme říci, že právě v této době, za vlády premiéra Andrease Papandreua (otec současného řeckého premiéra Georgiose Papandreua) v letech 1981-1989 a 1993-1996, se rozmohl politický klientelismus a korupce. Papandreua prosazoval názor, že státní struktury je nutné ovládnout svými vlastními lidmi a pokud chtěl někdo získat určité pracovní místo, tak musel být členem strany. Počet státních zaměstnanců se od 80. let začal rapidně zvyšovat a čím dál větší část státního rozpočtu byla věnována na jejich platy. Jen pro představu, pro řecký parlament tvořící 300 poslanců pracovalo na začátku 90. let okolo 500 úředníků.

V roce 2004 se toto číslo pohybovalo kolem 800 a v roce 2009 vzrostl počet parlamentních úředníků na 1600, což bylo v době, kdy se už oficiálně vědělo o problémech se státním deficitem. Státní úředníci vedle řady dalších výhod pobírali až neuvěřitelných 16 měsíčních platů, měla jim tak být kompenzována práce přesčas. Z těchto patnáctých a šestnáctých platů navíc neodvádějí žádnou daň. Pracovníci parlamentu jsou však pouhým zlomkem celého veřejného sektoru a jeho institucí, kde mnohdy panují podobné podmínky (Tsivos, 2010).

V Evropě neexistuje jiný stát, kde by byl tak obrovský rozdíl mezi veřejným a soukromým sektorem, než je Řecko. Platy ve veřejném sektoru jsou v průměru 2,5 krát vyšší než v sektoru soukromém a pracuje v něm okolo jednoho milionu lidí z celkového počtu jedenácti milionů obyvatel. Státní sektor svým zaměstnancům poskytuje doživotní definitivu, tedy záruku toho, že pokud zde Řek získá pracovní místo, tak ho jen těžko může někdo z této pozice propustit. Člověk, který nastoupí do práce, sice musí absolvovat formální šestiměsíční zkušební lhůtu, ale po jejím uplynutí je téměř nedotknutelný a získává garantovanou celoživotní penzi. V případě úmrtí přechází tento plat na manželku, a jestliže by měl zesnulý neprovdané dcery, tak ty získají státní penzi také. Statistiky uvádějí, že v Řecku po svém zemřelém otci pobírá důchod zhruba 40 000 rozvedených nebo svobodných žen a ročně se tato částka pohybuje okolo 550 milionů eur. Jak zde bylo již zmíněno, tyto celoživotní garance pro státní zaměstnance jsou dokonce zakotveny v řecké ústavě, která ve veřejném sektoru sice připouští možnost ztráty pracovní pozice, ale pouze v případě jejího zrušení. Místa ve veřejném sektoru se ale v Řecku ze zásady neruší, protože tomu brání síla odborového svazu PASOK. Pokud už k zrušení takového místa dojde, tak za cenu obrovského odstupného. Jednou z příčin současného státního deficitu je i takovéto chování řecké socialistické vlády, která si své voliče kupuje tím, že je zaměstná (Manos, 2010).

Dále státní pracovníci získávají různé přídavky a sociální jistoty a to výměnou za nekvalitní práci a mnohdy i korupční jednání. V soukromém sektoru naopak vládne sociální nejistota, a i přes vysoké pracovní nasazení, špatné platové podmínky. V Řecku se začíná mluvit o tzv. generaci 700 eur, což jsou mladí kvalifikovaní pracovníci, kteří ale nemohou najít vhodné pracovní pozice a mají do budoucna velmi špatnou perspektivu. Název 700 eur je současný průměrný plat v soukromém sektoru, který je však pro život

v Řecku absolutně nedostačující. Řecké výzkumy veřejného mínění ukazují, že nejlepší a nejschopnější absolventi škol se snaží najít pracovní pozice jako úředníci. Není tedy divu, že nejpreferovanějšími řeckými středními školami jsou vojenské a policejní akademie, protože jen tyto školy můžou v současnosti zaručit, že jejich absolventi najdou po ukončení studia práci (Tsivos, 2010).

Nejpočetnější skupinu státních zaměstnanců představují učitelé, a to především na školách prvního a druhého stupně. Premiér Papandreu sice přišel s významnými úspornými škrtky ve státním rozpočtu, naproti tomu ale na začátku roku 2010 přislíbil přijmout 7000 nových učitelů. V roce 2010 pracovalo v Řecku na 180 000 učitelů, což je v poměru k počtu obyvatel asi nejvíce na světě. Odborníci uvádějí, že z tohoto počtu je jich 80 000 nepotřebných a ti pobírají učitelský plat, ačkoli neučí a mají jiné neoficiální zaměstnání. Někteří například během své pracovní doby provozují taxi služby nebo pracují v turistickém ruchu. Příkladem, který vypovídá sám za sebe, může být případ odlehlého ostrůvku Agios Efstratios, kde je provozována škola se čtyřiceti učiteli a deseti žáky. Přílišný nadbytek učitelů potvrzuje fakt, že přibližně 20 000 z nich je zaměstnáno v administrativě, protože pro ně jednoduše nejsou třídy, kde by mohli učit. Na druhou stranu není výjimkou, že rodiče v Řecku musí svým dětem hradit odpolední soukromá doučování. Státní učitelé na školách neodvádějí kvalitní práci, ale ve výsledku pak pobírají dva platy (Manos, 2010).

Podobná přezaměstnanost však nepanuje pouze ve školství, ale prakticky ve všech státních podnicích. Česká Republika (dále jen ČR) je co do počtu obyvatel srovnatelná s Řeckem a Česká národní banka (dále jen ČNB) zaměstnává 1484 pracovníků, pro řeckou národní banku pracuje až 3 000 lidí. Pravicový ekonom a několikanásobný ministr Stefanos Manos (2010) k tomuto porovnání dodává, že vzhledem k tomu, že ČR není součástí Eurozóny, tak ČNB musí mít objektivně i více práce. Manos dále uvádí, že v současnosti jsou veškerá důležitá rozhodnutí za Řecko prováděna v německém Frankfurtu nad Mohanem a řecká národní banka by si tak vystačila s 200 až 300 zaměstnanci.

Dalším příkladem je státní firma Telekom, která do nedávné doby zaměstnávala 25 000 lidí. S takovýmto počtem zaměstnanců nemohla konkurovat soukromým společnostem a její výkonný ředitel navrhl propustit 13 000 pracovníků. Řecká vláda se však nechtěla ukázat v roli někoho, kdo připravuje lidi o práci, a celou situaci vyřešila nabídkou 200 000

eur kompenzace pro každého, kdo firmu dobrovolně opustí. Podmínky ve veřejném sektoru nesporně ovlivňují i sektor soukromý. Soukromníci též vyplácejí třinácté a čtrnácté platy o Velikonocích, v létě nebo o Vánocích a musí se přizpůsobit i velkorysým odstupným. Řecký zákon totiž nařizuje, že podnikatelé musí své dlouholeté pracovníky vyplatit tolika měsíčními platy, kolik ten daný zaměstnanec v podniku strávil roků. Minimum je 24 měsíčních platů, avšak ve státní sféře se tyto „zlaté padáky“ pohybují řádově okolo 72 až 100 násobku měsíčních platů (Manos, 2010).

Štědré bonusy k běžnému platu až do výše 1300 eur můžou státní zaměstnanci získat například za:

- dovednost pracovat s počítačem
- schopnost ovládat cizí jazyky
- včasný příchod do práce
- práci venku (například u zaměstnanců v lesnictví)

Řecko se rovněž potýká s širokým systémem různých vládních výborů a podvýborů a sami Řekové nemají tušení, k čemu většina z nich slouží. Řecká vláda do svého krizového plánu úsporných opatření zahrnula i zrušení až 200 těchto výborů, což jen dokládá jejich zbytečnost. Zástupným příkladem může být donedávna fungující výbor pro jezero Kopais, které vyschlo už před 80 lety. Řecké zdroje odhadují, že pro různé výbory pracuje přes 10 000 lidí a stojí stát asi 220 milionů eur ročně (Idnes, 2010).

Podle Manose (2010) jsou rozpočtové škrty řecké vlády nedostatečné a mají sloužit k pouhému uklidnění Evropské komise. Podle jeho názoru by se řecké zadlužení dalo vyřešit velmi snadno a rychle, ale jen v případě, že by politici našli odvahu k rázným reformám ve veřejném sektoru.

3.4 Politický klientelismus

Politický klientelismus můžeme charakterizovat jako pojem, kterým v politice označujeme jakýsi neoficiální systém organizace založený na protekci, konexích a různých zákulisních rozhodnutích probíhajících uvnitř vládnoucích politických struktur.

Řecký publicista Takis Michas (2010) ve svém článku pro Wall street journal uvedl myšlenku, že krach Řecka přímo souvisí s řeckým modelem ekonomiky, který je založený na nadvládě politiky nad trhem a silně ho ovlivňuje řecká mentalita, která vidí stát jenom jako zdroj příjmů. Takovýto přístup lidí, kteří nevnímají stát jako ochránce jejich vlastnických práv, ale jako dojnou krávu, vede rovnou ke korupci a politickému klientelismu, což přirozeně oslabuje ekonomiku a připravuje stát každoročně o velké množství finančních prostředků. Podle Michase řecká dluhová krize jasně ukazuje důsledky politické vlády, která vždy upřednostňovala lidi jako politické klienty před trhy. Politický klientelismus a úplatkářství v procesu obsazování pracovních míst ve státních službách patří mezi nejvíce významné příčiny mohutného nárůstu řeckého státního dluhu. Každý rok kvůli nim řecký rozpočet přijde o příjmy okolo 8 % HDP, což je částka zhruba 20 miliard eur (511 miliard Kč). To je pro srovnání skoro polovina ročních rozpočtových výdajů ČR.

Vznik řeckého ekonomického modelu, který zapříčinil současnou dluhovou krizi, můžeme vypočítat v první polovině 19. století, kdy vznikl novodobý řecký stát. Politický klientelismus patřil už od počátku mezi hlavní organizační principy společnosti. Politici díky získané moci a výměnou za svou podporu umožňovali jiným lidem získat různé materiální výhody. Skupina výběrčí daní, která předtím pracovala pro osmanské vládce, se stala novou vládnoucí třídou a stát pro ně nebyl ochráncem majetku, nýbrž pouhý způsob, jak si prostřednictvím rozdělování prebend zajistit svůj vlastní příjem. Občanská společnost se nikdy nestala základní strukturou Řecka, ale byl jím stát. Státní kontrola se stala hlavním systémem v přerozdělování výsad a různých benefitů, především v získávání zaměstnání ve veřejných službách. Už koncem 19. století mělo Řecko jeden z nejrozsáhlejších byrokratických aparátů v Evropě, kdy zaměstnávalo o tři čtvrtiny více úředníků na jednoho obyvatele než Německo. Politický klientelismus se pak v Řecku rozmohl zvláště v 80. letech za vlády premiéra Andrease Papandreou, kdy pouhá příslušnost v jeho levicové straně PASOK dokázala zajistit lukrativní místo ve státním sektoru. Mnozí nezávislí pozorovatelé považují za jeden z hlavních důvodů řecké dluhové krize nejen různé podvodné rozpočtové statistiky a rozhazovačnou státní politiku, ale právě politický klientelismus, který se v Řecku od doby svého vzniku téměř nezměnil (Managerweb, 2010).

Současná situace v Řecku naznačuje, že bude velmi těžké změnit zakořeněnou mentalitu lidí. To potvrzuje francouzský komentátor měsíčníku *Le Monde diplomatique* Dimitri Tsiodras (2010), který se zabývá příčinami řecké dluhové krize a upozorňuje na to, že řecká státní moc má tak velký vliv na ekonomickou aktivitu v zemi, že je pro řecké podnikatele snadnější a výhodnější se s politiky přátelit, nežli se snažit o volnější trh.

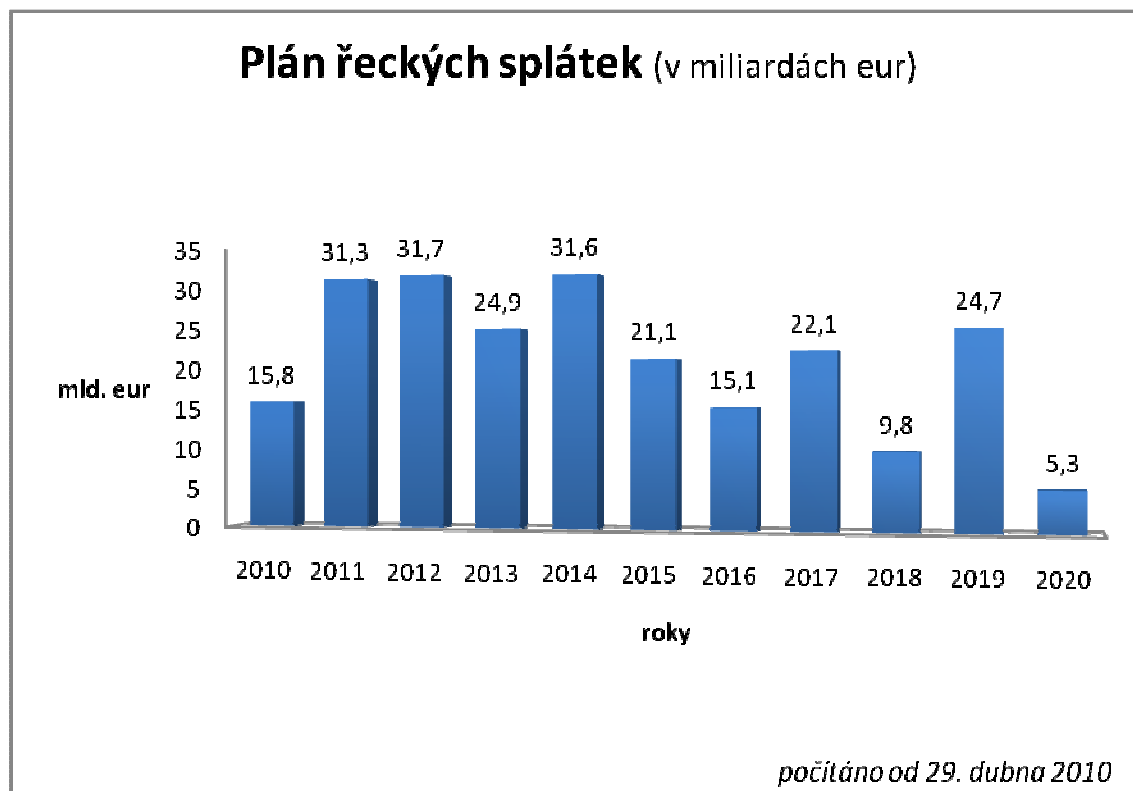
4 Deskripce možných řešení

7. března 2011 mezinárodní ratingová agentura Moody's Investors Service srazila hlavní devizový rating Řecka o tři stupně do spekulativního pásma se známkou B1. Vzhledem k negativnímu výhledu do budoucnosti agentura varuje před možností opětovného snížení ratingu. Podle hodnotících známek agentury by takovýto krok zařadil Řecko mezi země, které jsou těsně před bankrotem. Moody's se obává značného rizika, které je spojeno s řeckým ambiciózním plánem fiskálních reforem a předpovídá, že je možné, že země po roce 2013 nebude schopna plnit kritéria solventnosti. Největší riziko podle agentury spočívá v tom, že Řecko nevybere na daních takovou částku, kterou si původně představovalo. Takováto komplikace by mohla ohrozit vládní plán na ozdravení veřejných financí a způsobit to, že se země nevyhne restrukturalizaci svého státního dluhu. Podle některých analytiků by Řecko mělo odejít z Eurozóny a možná dokonce i vyhlásit platební neschopnost.

4.1 Rozpočtové škrty a úsporná opatření

Rozpočtové škrty a úsporná opatření jsou podmínkou 110 miliardového balíčku EU a MMF, který zatím zachraňuje Řecko od okamžitého bankrotu. Za tuto půjčku však Řecko drazě zaplatí, zavázalo se totiž, že během tří let, tedy do roku 2012, drasticky sníží schodek svého rozpočtu z 13,6 % na 3 % HDP, což odpovídá necelým 32 miliardám eur. Řekové tak doplácí na to, že si v minulosti žili nad poměry a porušovali snad veškerá pravidla Eurozóny (Sochor, 2010).

Plán budoucích řeckých splátek až do roku 2020 zobrazuje následující graf:

Obr. 2: Plán řeckých splátek (v miliardách eur)

Zdroj: vlastní konstrukce, data převzata z Bloomberg, 2010

K razantním krokům a zastavení popírání skutečného stavu věcí vybídl Řecko i americký ekonom Nouriel Roubini (2010b). Pokud se zavedou tyto úsporné kroky, tak podle jeho názoru ještě není pozdě zabránit chaotickému výsledku řecké dluhové krize. Upozorňuje však, že Evropská centrální banka musí být v průběhu procesu refinancování k dispozici, aby bylo zabráněno útokům vkladatelů na řecké banky.

Drastický úsporný balíček obsahující především škrty ve státním sektoru byl řeckým parlamentem schválen v květnu 2010. Celkové veřejné výdaje Řecka tvořila v roce 2009 částka okolo 120 miliard eur (50,4 % HDP), z níž 75 % připadalo na sociální dávky včetně důchodů a mezd ve veřejném sektoru. MMF ve své zprávě uvádí, že řecká vláda bude jen těžko hledat jiné oblasti než veřejný sektor, kde by se dalo ušetřit, což bude pro Řeky velmi bolestivé.

Úsporné kroky řecké vlády:

a) Zastavení bonusů

Odebrání dodatečných bonusů se týká především důchodců, kteří pobírají menší příjem než 2500 eur (v přepočtu 65 000 Kč). Tyto dávky byly sníženy na maximální částku 800 eur. Dále došlo ke snížení 13. a 14. platů lidem, kteří pobírají méně než 3 000 eur (v přepočtu 78 000 Kč) a zrušení dodatečných platů těm, kteří pobírají více (Černý, 2010).

b) Vyšší daně

Daňová reforma se týká především zvýšení DPH z původních 21 % na 23 %, dále 10% zvýšení zdanění pohonných hmot, tabákových výrobků, alkoholu a luxusního zboží. Také byla prodloužena platnost jednorázové daně ze zisku, která byla zavedena v roce 2009 na další dva roky. Výše této daně se pohybuje v rozmezí od 4 % do 10 % v závislosti na zisku (Černý, 2010).

c) Zmrazení mezd a důchodů státním zaměstnancům na tři roky

d) Penzijní reforma

Penzijní reforma je pokládána za nejcitlivější část úsporných opatření řecké vlády. Zahrnuje zvýšení hranice odchodu do důchodu z 65 let u mužů a 60 let u žen na 67 let u obou. Další součástí této reformy je zrušení možnosti předčasného důchodu, kterou Řekové do současnosti hojně využívali, a průměrný věk odchodu do důchodu činil 53 let. Řekové jsou dále povinni odvádět příspěvky do státního důchodového systému po dobu minimálně 40 let z původních 37 let. Nově se také výše důchodu bude odvozovat z celé doby zaměstnání, ne jen z posledních pěti let jak tomu bylo do současnosti. Vládní návrh počítá s tím, že penzijní reforma by měla v následujících letech ulevit státnímu rozpočtu o pět miliard eur ročně (Černý, 2010).

Vzhledem k tomu, že vládní změny se dotkly téměř každého, tak reakce na květnové reformy v roce 2010 na sebe nenechala dlouho čekat. Do ulic Athén vyšlo proti reformám protestovat přes 30 000 lidí a někde dokonce generální stávky přerostly v pouliční válku. Země byla absolutně paralyzována, došlo k zavření úřadů, škol, obchodů a stávkovali dokonce i nemocnice a novináři.

Od května 2010 ADEDY jako největší řecký odborový svaz zaměstnanců veřejného sektoru, GSEE jako odborová centrála soukromého sektoru a Komunistická odborová organizace PAME organizují v Řecku pravidelné generální stávky proti ekonomické politice současné vlády (Velvyslanectví ČR v Athénách, 2011).

Poslední, celkově však už devátá 24hodinová generální stávka, proběhla 23. 2. 2011. Centrem Athén pochodovalo směrem k parlamentu na 100 000 lidí. Byly přerušeny námořní a železniční spoje a byl částečně omezen i letecký provoz. Zástupce odborové organizace státních zaměstnanců ADEDY Ilias Iliopoulos upozornil, že takováto vládní politika povede k chudobě a stáhne ekonomiku do hluboké recese. Všeobecná konfederace řeckých pracujících GSEE obvinila vládu, že v procesu liberalizace ekonomiky jednala proti pracujícím a ADEDY se postavila proti jakémukoli dalšímu snižování mezd ve státní správě (Hospodářské noviny, 2011).

Jakkoli jsou tyto navržená úsporná opatření drastická, tak je možné, že nebudou stačit. Vládní škrtý a vyšší daně totiž tlumí ekonomiku a fiskální reforma tak může být ohrožena únavou veřejnosti. Eichengreen (2010) varuje, že v horizontu dvou až tří let se země může ocitnout v opravdu hluboké recesi a i přes veškerou snahu se řecký dluh může stát neudržitelným.

Ke konci roku 2010 ministři financí Eurozóny doporučili Řecku další úsporné kroky, aby tak došlo k splnění rozpočtových cílů dojednaných v rámci květnové dohody. Řecká vláda, s cílem snížit rozpočtový deficit, daná opatření přijala. Řecký ministr financí přímo uvedl: *"Máme-li splnit rozpočtové cíle pro rok 2011, musíme přijmout další fiskální kroky založené na racionalizaci veřejných výdajů a strukturálních reformách"* (Papakonstantinu, 2010).

Nové změny zahrnují snížení provozních a mzdových výdajů ve ztrátových státních podnicích, snížení nákladů na zdravotní péči a redukci výdajů na obranu země. Další součástí tohoto kroku je i zvýšení spotřební daně z původních 11 % na 13 %. Řecký rozpočet pro rok 2011 stále nemůže počítat s přístupem na mezinárodní kapitálové trhy, kde by mohl získat další financování, přesto se vláda snaží, aby rozpočtové parametry umožnily tvorbu nových pracovních míst a růst hospodářství.

Můžeme říci, že dohody o úsporných opatřeních uzavřené mezi unijními státy a Řeckem jsou oboustranně výhodné. Řecko získalo přístup k finančním zdrojům, které by mu na kapitálovém trhu nikdo nepůjčil a MMF a země Eurozóny přiměly šetřit nejvíce zadluženou zemi Evropy. Otázkou zůstává, zdali Řecko bude skutečně schopno tyto tvrdé podmínky uskutečnit. Je zřejmé, že devět generálních stávek zdaleka není konečné číslo a že odbory přichystají další mohutné protesty a demonstrace. Papandreova vláda se ze všech stran dostala pod obrovský tlak a bude mít velký problém celou situaci ustát. Řecku již nepomůže falšování čísel a zakrývání skutečných problémů, jak to dělalo doposud, protože bude pod dohledem kontrolních orgánů MMF. Jak je podrobněji rozebráno v další kapitole, MMF totiž půjčuje Řecku peníze postupně a dohlíží na plnění podmínek. Pokud Řecko v plnění těchto podmínek selže, tak další finanční prostředky nedostane a s nejvyšší pravděpodobností ho bude čekat státní bankrot.

Řecká ekonomika se bude z důvodů vládních úsporných opatření propadat i příští rok 2012. Poslední údaje řeckého ministerstva financí z ledna 2011 však ukazují, že škrtů zabírají. Původní řecký rozpočet za minulý rok 2010 počítal se snížením schodku o 33,2 %, ale podle posledních statistik řeckého ministerstva financí úsporná opatření zabrala a schodek klesl v minulém roce 2010 o 36,5 % na 19,6 miliardy eur (přibližně 483 miliard Kč) (Hospodářské noviny, 2011).

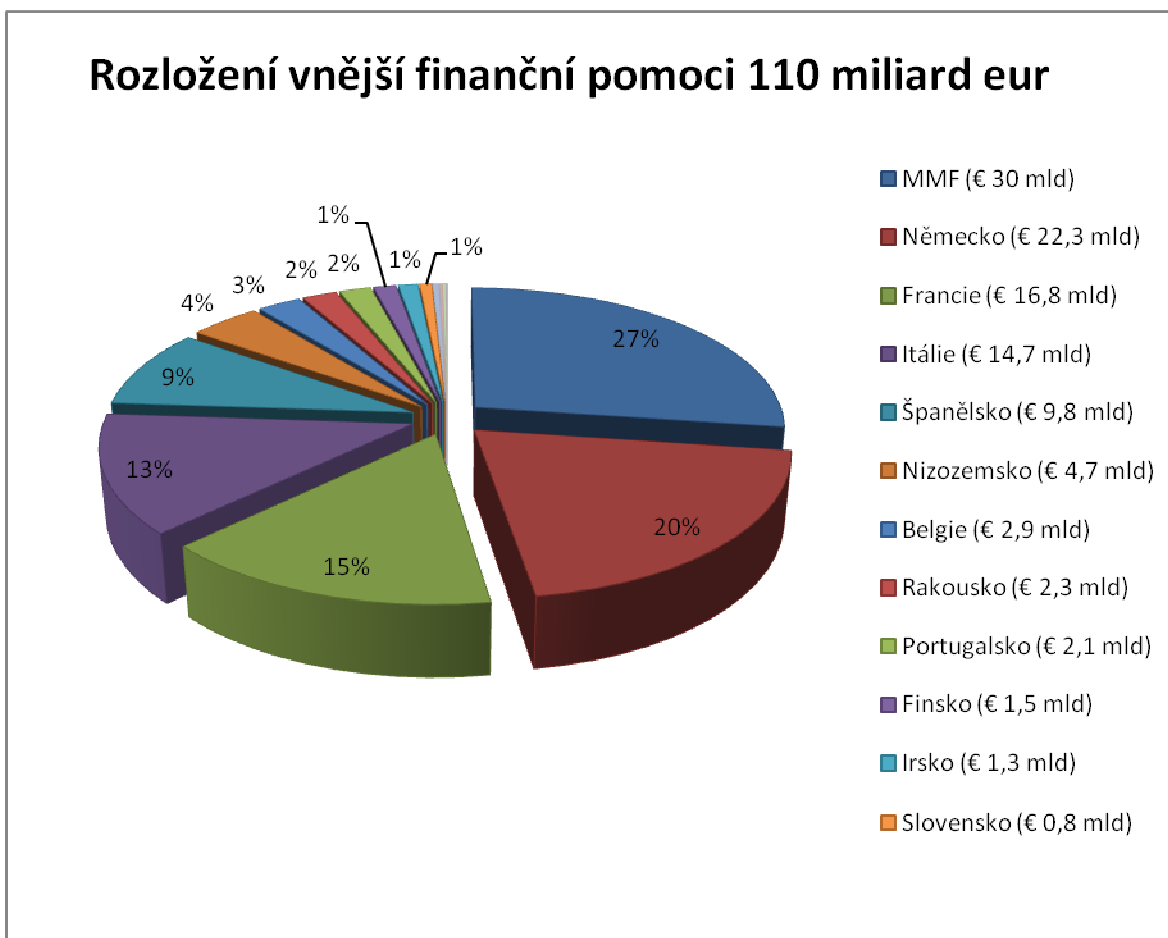
4.2 Vnější finanční pomoc EU a MMF

V průběhu března a dubna roku 2010 vůdci Eurozóny postupně zformulovali mechanismus pro poskytnutí finanční pomoci Řecku. Po značných jednáních bylo smluveno, že země Eurozóny poskytnou Řecku bilaterální úvěr založený na průměrných tržních úrokových sazbách (přibližně 5%). Zbytek půjčky byl doplněn od MMF pod podmínkou, že řecká vláda v průběhu dalších tří let prosadí zásadní úsporná opatření (Belkin et al., 2010, s. 11).

2. května 2010 se ministři financí Eurozóny a MMF shodli na půjčce Řecku po dobu tří let v hodnotě 110 miliard eur. Na této částce se členské státy Eurozóny podílely 80 miliardami a 30 miliardami přispěl MMF.

Rozdělení finanční pomoci ilustruje následující graf:

Obr. 3: Rozložení vnější finanční pomoci 110 miliard eur

Zdroj: vlastní konstrukce, data převzata z BELKIN, P. et al., Greece's Debt Crisis: Overview, Policy Responses, and Implications, s. 11

Na grafu můžeme vidět, že nejvyšší částku ze zemí Eurozóny poskytlo Německo ve výši 22,3 miliardy eur následované Francií se 16,8 miliardami eur.

Před tím, než padlo rozhodnutí o samotné půjčce, probíhala napříč všemi zúčastněnými zeměmi horečná debata. Někteří pozorovatelé argumentují, že pro tento vnější zásah do řeckého hospodářství existují velmi pádné důvody a tvrdí, že by mohla být ohrožena nejen finanční stability celé Eurozóny, ale i budoucnost společné měny eura.

Vážná nestabilita řeckého hospodářství sebou přináší širší následky, oslabuje euro a zvyšují se obavy, že by se tato nákaza mohla rozšířit napříč evropskými dluhopisovými

trhy a infikovat další země jako Španělsko, Portugalsko nebo Itálii. Kritici finanční pomoci se obávají toho, že řecká krize dosáhne takových rozměrů, které si ani hlavní představitelé Eurozóny nedokážou představit. Oponenti tohoto tvrzení naopak říkají, že rychlá reakce Eurozóny podchytí krizi v raném stadiu. Nemůžeme pominout ani politický prvek měnové unie, která je mnoha zastánci EU viděna jako vrcholný úspěch evropské integrace a který říká, že EU si musí zachovat svojí solidaritu a nemůže nechat Řecko padnout, natož opustit euro (Belkin et al., 2010, s. 12).

Součástí diskuzí o finanční pomoci Řecku byl i velký odpor ze strany mnoha zemí Eurozóny, které se sami potýkají s finančními potížemi, a myšlenka zachraňovat zemi, která nerespektuje rozpočtovou kázeň, které se nepodařilo modernizovat svojí ekonomiku a která v minulosti údajně falšovala své finanční statistiky, vzbudila nemalé rozhořčení. Kromě toho si někteří důrazně přejí, aby bylo zabráněno vytvoření precedentu o finanční výpomoci zemi, která špatně hospodaří se svými prostředky. Mnozí odpůrci obhajovali návrh mechanismu vyloučení zemí z Eurozóny, které nesplňují její požadavky. Dále argumentují smlouvou o EU a vnitrostátními právními předpisy, podle kterých je takováto půjčka nezákonná. Německo, největší ekonomika Eurozóny s nevlivnějším hlasem v oblasti hospodářské politiky, dlouho patřilo mezi nejvíce skeptické členské státy. Průzkumy německého veřejného mínění jasně ukázaly, že velká většina Němců byla silně proti poskytování finanční pomoci Řecku. Ačkoli i německá kancléřka Angela Merkelová opakovaně záchranný balíček odmítala, nakonec s ním souhlasila (Belkin et al., 2010, s. 12).

Úvěr poskytnutý ze strany MMF v rámci programu pohotovostních ujednání zvaný SBA (Stand-By Arrangement) je dle regulí MMF určen pro země se středním příjmem na pokrytí krátkodobých problémů platební bilance. Úvěr SBA nebude řecké vládě vyplacen najednou v plné výši, ale bude rozdělen do několika tzv. tranší, tedy částí. Další tranše bude poslána až po ověření, že uvedené hospodářské reformy řecké vlády byly splněny. Tímto způsobem si MMF hlídá zpětné splacení úvěrů a zajištění realizace požadovaných ekonomických reforem (Belkin et al., 2010, s. 13).

Řecká půjčka od MMF je velice neobvyklá a to ze dvou důvodů. Prvním je, že MMF obecně nepůjčuje rozvinutým zemím a od té doby, co bylo zavedeno euro jako účetní měna v roce 1999 (do fyzického oběhu bylo valutově zavedeno až od roku 2002), MMF nikdy

nepůjčil členskému státu Eurozóny. Za druhé, MMF má své vlastní limity určující výši půjčky, ať už skrze SBA nebo prostřednictvím rozšířeného fondu EFF (Extended Fund Facility). EFF je velmi podobný programu SBA a je určen zemím, které se potýkají s dlouhodobými problémy platební bilance. Objem úvěrů SBA a EFF podléhajících limitním pokynům MMF sahají do výše 200 % členské kvóty země a kumulativně 600 % členské kvóty. Tyto kvóty představují jakési členské příspěvky a tvoří většinu finančních zdrojů MMF. Každé členské zemi MMF je přiřazena kvóta, která je založena na její relativní pozici ve světovém hospodářství. Kvóty členských zemí vymezují maximální výši finančních závazků vůči MMF, dále určují hlasovací právo a stanovují vliv na přístup k financování MMF. MMF si ve zvláštních situacích vyhrazuje právo na půjčování nad rámec těchto limitů. Úvěr Řecku je opravdu výjimečný a tvoří 3200 % jeho kvóty, což z něj dělá nejvyšší částku poskytnutou členské zemi ze zdrojů MMF v historii (Belkin et al., 2010, s. 13).

Bude záchranný balíček EU a MMF ve spojení s domácími měnovými reformami dostatečný? Někteří ekonomové se obávají, že restriktivní plán řecké fiskální politiky znamenající snížení rozpočtového schodku o 9 % HDP za tři roky, je příliš ambiciózní a bude velmi těžké ho implementovat. Mezi tyto ekonomy patří i Charles Wyplosz, profesor mezinárodní ekonomie v Ženevě, který naznačuje, že řecká vláda by se měla vydat cestou restrukturalizace svého dluhu. Někteří ekonomové dokonce považují za politováníhodné, že restrukturalizace dluhu nebyla zahrnuta do pomocného balíčku MMF, což by přeneslo některé náklady krize i na řecké soukromé banky. Nicméně, státní bankrot nebo restrukturalizace dluhu by mohl urychlit šíření krize mezi ostatní země Eurozóny a zabránit v přístupu Řecka ke kapitálovým trhům (Belkin et al., 2010, s. 14).

4.3 Státní bankrot a následná restrukturalizace státního dluhu

Restrukturalizace dluhu nezbaví Řecko bolestivých vyhlídek na významné daňové reformy, ani nezmění to, že oficiální sektor řecké ekonomiky bude muset poskytnout významnou finanční podporu. Avšak s ohledem na záchranný balíček MMF a EU může být restrukturalizaci dluhu zabráněno. Pokud se tak nestane, co bude dál?

Řecký dluh tvořil ke konci dubna 2010 částku přibližně 319 miliard euro. Drtivá většina (294 miliard eur) z této sumy byla ve formě dluhopisů, zbytek (8,6 miliard eur) bylo vydáno jako státní pokladniční poukázky. 98% většina tohoto dluhu je denominována v eurech, zbylé 2 % pohledávek jsou pak v amerických dolarech, japonských jenech a švýcarských francích. Z tiskových zpráv vyplývá, že nejvíce jsou v těchto úvěrech angažované německé a francouzské banky, dále pak různé podílové, penzijní a investiční fondy, pojišťovny a další (Buchheit, Gulati, 2010, s. 2).

Pokud by k restrukturalizaci dluhu skutečně došlo, pak by Řecko oproti jiným státům, které tímto procesem již prošly, mělo jisté výhody. Jak bylo již výše zmíněno, většina dluhu je převážně ve formě dluhopisů, podobně jako u Argentiny, Ekvádoru či Uruguaye. Řecko se tak bude schopno vyhnout možným komplikacím způsobeným rivalitou velkého počtu různorodých věřitelů. Takovýto případ se stal v Iráku, kde se státními věřiteli stali různé banky, dodavatelé, stavební firmy, obchodníci a dokonce i jednotlivci. Irák se pak musel po tři roky vypořádávat s více než 13 000 individuálními nároky sahajícími až do doby Saddáma Husseina (Buchheit, Gulati, 2010, s. 3).

Je nezbytné poznamenat, že většina řeckých dluhových záznamů vznikla nedávno, jsou tedy aktuální. Jakmile se prodlení suverénních dluhů protahuje delší dobu, jako je tomu například u již zmíněného Iráku (prodlení více než 15 let), pak je restrukturalizace dluhu velmi těžkou záležitostí (Buchheit, Gulati, 2010, s. 3).

Další výhodou je, že Řecko má značnou finanční podporu ze strany různých multilaterálních zdrojů, což otvírá možnost úvěrového navýšení nově vzniklých dluhových nástrojů, které by mohly být vydány jako součást restrukturalizace dluhu. Řecko se tak nachází v podobné pozici jako země Latinské Ameriky v 70. letech, kdy jim komerční banky ze Spojených států půjčily značné finanční prostředky a jejich dluhy byly následně restrukturalizovány vytvořením tzv. Bradyho dluhopisů. Myšlenka těchto dluhopisů spočívala v tom, že americkým bankám byla nabídnuta příležitost vyměnit své pohledávky v nesolventních zemích Latinské Ameriky za dluhopisy s dlouhodobou splatností a nízkým kupónem. Tyto pohledávky pak byly zajištěné pokladničními poukázkami amerického ministerstva financí. Banky tak díky kvalitnímu zajištění mohly tyto dluhy držet ve svém účetnictví v nominální hodnotě. Trik této výměny byl v tom, že se tak snížily dluhové

závazky problémových zemí a bylo jim umožněno se znovu postavit na vlastní nohy (Johnson, Boone, 2010).

Na druhou stranu existuje i několik nevýhod, které by mohly restrukturalizaci řeckého dluhu zkomplikovat. Říká se, že významné procento (možná více než 30%) ze všech dluhopisů je vlastněno velkými řeckými akcionáři. Restrukturalizace znamenající zhoršení hodnoty cenných papírů by tak vyvolala další tlak na domácí finanční trh.

Současná situace se velmi podobá celosvětové dluhové krizi z 80. let, která byla též vyvolána suverénními dluhy. Podobně jako tenkrát byly tyto dluhy vůči mezinárodním obchodním bankám, tak i v současnosti jsou největšími držiteli řeckých dluhopisů evropské banky. Když v roce 1982 dluhová krize vypukla, tak tehdejší dozorcí restrukturalizačního procesu museli dohlížet jak na dlužnické země, tak i na stabilitu bankovního systému věřitelských zemí. Tento nepříjemný stav trval celých sedm let, než si banky vybudovaly dostatečné rezervy pro úvěrové ztráty. Rezervy jim pak umožnily přijmout ztráty z výměny Bradyho dluhopisů bez jakýchkoli poplašných regulací nebo ohrožení svých vlastních akcionářů a věřitelů. Je zajímavé, že krize suverénních dluhů za posledních deset let většinou ovlivnila pouze nebankovní věřitele, jako jsou například hedgeové a penzijní fondy. Žádná z těchto krizí neohrozila bankovní sektor věřitelských zemí. Naopak restrukturalizace řeckého dluhu vyvolává v očích nezávislých pozorovatelů nepříjemné vzpomínky dluhové krize z 80. let (Buchheit, Gulati, 2010, s. 4).

Téměř celý řecký dluh je denominovaný v eurech, tedy v měně sdílené ostatními členy Eurozóny. Když v roce 1980 Mexiko a Filipíny restrukturalizovaly svoje dluhy denominované v amerických dolarech, tak se důvěra v americký dolar nesnížila. Nikdo však v případě Řecka nemůže poskytnout stejnou záruku. Moderní historie si pamatuje okolo 50 až 60 pokusů o restrukturalizace suverénních dluhů, přičemž každá z nich probíhala trošku jiným způsobem. Jediné, co je spojuje, je to, že proces restrukturalizace může být velmi bolestnou zkušeností jak pro dlužníka, tak i pro věřitele (Buchheit, Gulati, 2010, s. 4).

4.4 Opuštění Eurozóny a návrat k drachmě

Analytici z mezinárodní ratingové agentury Moody's odhadují, že Řecko by mohlo o částečnou restrukturalizaci svého dluhu požádat už před rokem 2013, kdy bude končit platnost současného záchranného úvěru. Po vyčerpání pomoci bude muset země začít svůj dluh splácet a podle Moody's nebudu mít dostatek finančních prostředků. Pro jihoevropskou zemi by to znamenalo částečný bankrot a následnou insolvenční.

Jako jedna z radikálních možností, která vyplývá z ekonomických debat, se jeví i opuštění Eurozóny. Zastáncem tohoto řešení je i americký ekonom a nositel Nobelovy ceny za ekonomii za rok 2008 Paul Krugman (2010), který tvrdí, že takovýto krok by pravděpodobně vyžadoval opuštění eura a následné obnovení drachmy jako národní měny, což by bylo spojeno s její silnou depreciací. V případě takového řešení by řecká vláda musela vydat omezení na výběr peněz, aby tak v průběhu přechodu od eura k národní měně zabránila útokům na bankovní instituty. Krugman (2010) zastává názor, že nepříznivé účinky depreciace nové národní měny by byly vyváženy růstem řeckého exportu. Vzhledem k tomu, že řecký dluh je denominovaný v eurech, tak opuštění Eurozóny ve prospěch depreciované národní měny by zvýšil hodnotu řeckého dluhu právě v této měně, což by ohrozilo i další evropské země.

Spolu s Řeckem by následně mohli Eurozónu opustit i další hospodářsky slabé země jako Portugalsko nebo Španělsko. Pokud by tyto země zavedly svou vlastní měnu, a to s nižší hodnotou než euro, tak by tak mohly zlevnit své vývozy a zároveň posílit své ekonomiky. Zadlužení těchto zemí by pak mohlo být sníženo prostřednictvím procesu inflace. Odborníci upozorňují, že takovýto scénář budoucího vývoje by byl možný pouze za předpokladu, že tyto státy nejprve vyhlásí alespoň částečný bankrot. Pokud by tak neudělali, tak jak uvádí Krugman (2010), jejich závazky vedené v eurech by dále narostly. Možným řešením této situace by bylo spuštění inflace eura samotnou Evropskou centrální bankou. Proti této variantě se však velmi tvrdě staví Německo, jehož zájmem je udržet silnou pozici eura za každou cenu (Hudema, 2010a).

Jiní ekonomové vidí odchod Řecka z Eurozóny jako ekonomickou katastrofu, která by se mohla v budoucnu stát zárodkem nových krizí. Mezi takovéto autory patří například Barry Eichengreen (2010), který varuje, že opuštění eura by pro některé slabší ekonomiky

znamenaloby velké náklady a dočasně i velmi hlubokou krizi. Eichengreen (2010) dále poukazuje na vážné důsledky, které by toto řešení mohlo mít pro politické vztahy mezi jednotlivými evropskými státy a následně i na budoucnost celé evropské integrace.

Velmi nepravděpodobnou možností je i to, že by některé další silné země spolu s Německem opustily Eurozónu a založily si své vlastní stabilní euro. Z ekonomického hlediska se však tato varianta zdá zatím nemyslitelnou, protože současné euro německé ekonomice vyhovuje a nová silnější měna by negativně ovlivnila německý export (Hudema, 2010b).

5 Analýza makroekonomických souvislostí pro Řecko, EU, světovou ekonomiku

Mezi lety 2008-2009 vznikla obrovská ekonomická recese týkající se i mnoha rozvinutých ekonomik světa, která byla zapříčiněna nadměrným hromaděním dluhů, transakcemi s vypůjčenými penězi a to nejen ze strany domácností a finančních institucí, ale i ze strany podnikového sektoru. Ačkoli se stále více hovoří o snižování dluhů a krize pomalu odeznívá, tak skutečnost je mnohdy velice odlišná. Pravda je taková, že všechny podstatné ukazatele zadluženosti se v soukromém sektoru ustálily na značně vysokých hladinách.

5.1 Jádru řeckého hospodářství

Je velmi obtížné určit, jakým směrem se bude v příštích pár letech řecká ekonomika ubírat a i nejlepší světoví ekonomové se ve svých predikcích rozcházejí. Z makroekonomického hlediska zůstává velmi zajímavou možností opuštění Eurozóny a návrat Řecka k národní měně. Ačkoli ještě žádná jiná země Evropské měnové unie nemusela přijmout tak drastický krok a opustit euro, tak přesto můžeme v historii nalézt blízké precedenty zemí, v kterých fungovaly různé formy fixních kursových režimů (Aguilera, Rossi, 2010).

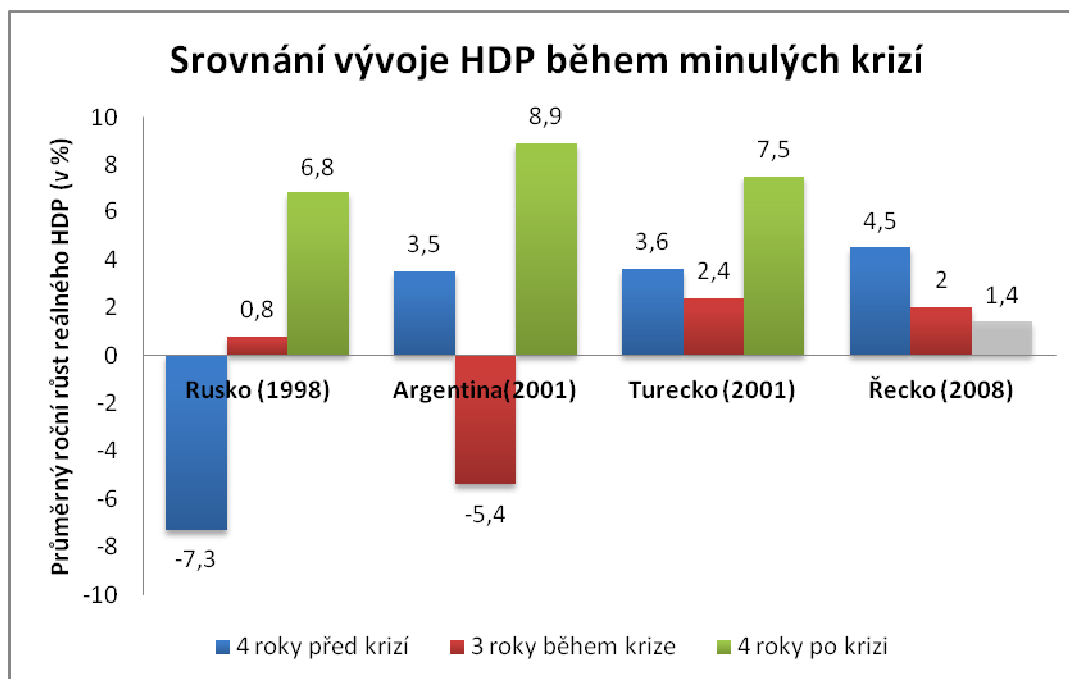
Příkladem může být Rusko, které mělo v devadesátých letech problémy s poklesem produktu, inflací a deficitem federálního rozpočtu. V roce 1997 začal rubl prudce ztrácet svoji hodnotu a ruská centrální banka to řešila zvyšováním úrokových sazeb, což kvůli úrokovým nákladům celou situaci ještě zhoršilo. Důsledkem této kurzové intervence bylo vyčerpání ruských devizových rezerv a následné poskytnutí úvěru ze strany MMF (22,6 miliard USD). Jelikož ruský parlament zamítl nutné zákony k reformě státního rozpočtu, tedy změny v daňovém a sociálním systému, tak byla vláda spolu s centrální bankou přinuceny přikročit k svým vlastním postupům. Tato opatření vedla k rozšíření flukтуаčního pásma rublu a jeho následné devalvaci. Dále byly krátkodobé pokladniční poukázky převedeny na dlouhodobé, což vlastně znamenalo moratorium v splácení veřejného dluhu. Nakonec byl zaveden volně plovoucí kurz rublu a došlo k tzv. runu na banky. Dluhová krize se spojila s krizí měnovou a bankovní a spolu s deprecací měny a

vysokou inflací pokračovala až do roku 2000. Ruská vláda reagovala zpřísněním fiskální a monetární politiky, devizovými restrikcemi a regulací zahraničního obchodu. Finanční krize nejvíce postihla ruské banky, kdy z nich celá jedna čtvrtina zbankrotovala a ostatní přežily jen díky značné finanční pomoci z veřejných zdrojů (Heczko, 2008).

Velmi podobným případem byla Argentina, jejíž vývoj měny byl až do roku 2002 svázán s vývojem amerického dolaru. V zemi docházelo k zhoršování hospodaření s veřejnými financemi a také se prohluboval zahraniční dluh. Koncem roku 2001 MMF odmítl poskytovat Argentíně další úvěry a přišel run na banky a následná bankovní krize. V lednu 2002 došlo ke zrušení směnitelnosti argentinského pesa za americký dolar a o měsíc později k úplnému přechodu na volně plovoucí kurz. Výsledkem byl velmi prudké znehodnocení argentinské měny, které se však postupem času zmírňovalo. Dále bylo vyhlášeno moratorium na splácení veřejného zahraničního dluhu (95 miliard USD). Zlepšení argentinské hospodářské situace přišlo už v roce 2003, kdy bylo znovuobnoveno úvěrování ze strany MMF a pomalu tak mohla být finanční krize překonána (Heczko, 2008).

To, že se Rusku a Argentíně velmi rychle podařilo snížit své veřejné dluhy, bylo částečně způsobeno těžkou recesí domácích ekonomik, která vyvolala devalvaci jejich měn a následný růst exportu a zlepšení konkurenceschopnosti. V následujícím grafu můžeme porovnat vývoj HDP během minulých krizí v různých zemích.

Obr. 4: Srovnání vývoje HDP během minulých krizí

Zdroj: vlastní konstrukce, data převzata z MMF, 2010

Mezi ekonomy se vedou spory o tom, zda by, podobně jako u jiných zemí, devalvace a následné zvýšení řeckého exportu stačily na zvládnutí deficitu jeho běžného účtu. To by záviselo na cenové citlivosti řeckých vývozů, z kterých dvě třetiny tvoří služby, především cestovní ruch. Turistický ruch je hnacím motorem řecké ekonomiky a v souvislosti s dluhovou krizí nabývá na důležitosti nejen z hlediska finančního přínosu, ale i zaměstnanosti, kde je nenahraditelný (jeden z pěti Řeků je zaměstnán v turistických službách).

V roce 2009 se turistický ruch podílel na řeckém HDP zhruba 18 % a před začátkem globální hospodářské recese Řecko navštívilo každoročně v průměru na 15 miliónů turistů (počty turistů a jejich klasifikace dle státního občanství v letech 2005, 2006 a 2007 v příloze B). Tento počet však začíná stagnovat, a jak ukazuje následující graf, tak se dokonce snižuje. Aktuálním důvodem odlivu turistů ze země jsou rozsáhlé protesty proti vládním úsporným opatřením.

Obr. 5: Počet zahraničních turistů

Zdroj: vlastní konstrukce, data převzata z řeckého statistického úřadu, 2010

V reakci na stagnaci turismu přišel na začátku roku 2011 Svaz řeckých podniků v cestovním ruchu s novou koncepcí politiky cestovního ruchu na období do roku 2020. Koncepce zahrnuje návrh opětovného ustanovení samostatného ministerstva turismu (nyní je agenda cestovního ruchu součástí pravomoci Ministerstva kultury a turismu). Cílem nové koncepce je především rozšíření turistických služeb například o různé léčebné či lázeňské pobyty nebo sportovní a vzdělávací akce. Součástí návrhu je i myšlenka nabídky turistických služeb nejen v období letní sezóny, ale i v průběhu celého roku. Do současnosti byl turismus v Řecku soustředěn do pouhých čtyř nejznámějších míst, to se má do budoucnosti změnit a počítá se s využitím oblastí po celé zemi. Mezi další priority budoucího rozvoje řeckého cestovního ruchu patří například zlepšení infrastruktury, orientace na nové trhy (Rusko, Čína), lepší využití internetu (k propagaci) nebo zvýšení počtu kvalifikovaných pracovníků (Zastupitelský úřad ČR v Athénách, 2011).

V letošním roce 2011 se očekává zvýšení počtu turistů okolo 10 %. Přispět by k tomu mělo evropské hospodářské oživení, nižší ceny za turistické služby, dočasné zrušení letištních poplatků na všech řeckých letištích kromě Athén nebo například pokles zájmu turistů o Egypt, kde stále probíhají rozsáhlé nepokoje.

5.2 Rozšíření dluhové krize

Řecká dluhová krize dostává od ekonomů a jiných pozorovatelů různá přívlastka a přirovnání. Někteří z nich připodobňují krizi nemoci ebole. Pokud onemocníte touto chorobou a chcete přežít, tak vám nezbývá nic jiného, než infikovanou část těla odříznout. Jiní se odkazují na destruktivní efekt pádu americké investiční banky Lehman Brothers v září 2008 a varují, že případ Řecka může mít stejný potenciál. Podobu mezi krachem Lehman Brothers a Řeckem vidí i Julian Jessop, šéf Capital Economics, jedné z předních světových poradenských společností pro makroekonomii. Podle jeho názoru může mít řecká dluhová krize v některých ohledech dokonce i horší dopad, protože Řecko se díky své ekonomice a členství v Eurozóně řadí mezi vyspělé země (Jessop, 2010).

Prezident MMF Dominique Strauss-Kahn prohlásil, že je přesvědčen o brzkém vyřešení řeckého problému, pokud by se ale tak nestalo, tak tato dluhová nákaza může pohltnout další oslabené evropské ekonomiky a následně ohrozit i celou EU (Kahn, 2010).

Další zemí, která po dlouhých jednáních požádala o zahraniční pomoc, se ke konci roku 2010 stalo Irsko. Irové si dlouhou dobu zakládali na své samostatné hospodářské politice a jakoukoli externí finanční pomoc odmítali. Nakonec ale byli irští představitelé přesvědčeni a parlament i přes odpor opozice schválil pomoc od MMF a EU ve výši 85 miliard eur (přibližně 2,1 bilionu Kč). EU a MMF se budou na této částce podílet 67,5 miliardami eur, zbytek částky si Irsko zajistí samo. Tyto peníze mají sloužit především k sanaci irských bank, které se po angažování v rizikových operacích znehodnocených globální krizí dostaly do problémů. Nebezpečí pádu bankovního systému ohrožuje nejen irské občany, ale i soukromé firmy a banky z celé Evropy, především z Velké Británie. Podmínky záchranného balíčku MMF a EU vyžadují drastické škrty v rozpočtových výdajích irské vlády. Otázkou zůstává, jaký vliv budou mít takováto radikální úsporná opatření na irskou ekonomiku. Názory ekonomů na řešení irské bankovní krize se rapidně liší. Například

Barry Eichengreen z Kalifornské univerzity v Berkeley zastává názor, že Irsko by mělo restrukturalizovat svůj dluh tak, aby se věřitelům z každého eura splatilo 20 centů. Podle Eichengreena by tak Evropa dokázala, že skutečně stojí na irské straně (Eichengreen, 2010). Jiní nezávislí experti zastávají názor, že je jenom otázkou času, kdy Irsko vyhlásí státní bankrot.

Na konferenci v Praze v listopadu 2010 americký ekonom Nouriel Roubini naznačil, že Eurozónu nemine ekonomický dominový efekt a předpověděl, že další stát, který v nejbližší době kvůli hrozícímu krachu požádá o finanční pomoc, bude Portugalsko (Roubini, 2010b).

Portugalská vláda, tak jako v nedávné době Řecko a Irsko, potřebu zahraniční pomoci odmítá. Nekompromisními ukazateli nutnosti záchranného úvěru jsou však portugalské vládní dluhopisy, jež stále rostou, u desetiletých obligací se na začátku roku 2011 pohyboval výnos až okolo 7,5 %. Navíc mezinárodní ratingová agentura Moody's Investors Service srazila v březnu hlavní rating Portugalska o dva stupně na známku A3 s negativním výhledem, který pro zemi znamená další možnost jeho snížení. Za největší problémy Portugalska agentura považuje velmi vysoké náklady na obsluhu dluhu a potíže s plněním stanovených fiskálních cílů. Moody's především varovala před budoucími vysokými úroky, které bude muset vláda platit případným zájemcům o své dluhopisy. Jen v tomto roce 2011 potřebuje Portugalsko na financování obsluhy svého dluhu obstarat 20 miliard eur. Následující tabulka zobrazuje žebříček států podle výše Credit default swapů (CDS), tedy podle úrovně nákladů na pojištění proti jejich neschopnosti splácet. CDS je tedy úvěrový derivát, jehož úloha je přenášet rizika mezi dvěma protistranami. Ten, kdo koupí kontrakt CDS, se chce pojistit proti riziku úvěrového selhání tohoto aktiva (například dluhopisu), naopak druhá strana, tedy prodávající, se v případě takového selhání zavazuje ztrátu uhradit. Proávajícímu je za tuto ochranu většinou placena určitá premie (Kain, 2011).

Tab. 4: Žebříček států podle výše CDS, březen 2011

ZEMĚ	CDS
Venezuela	1172,9
Pákistán	1072,1
Řecko	1000,0
Argentina	656,2
Irsko	602,7
Portugalsko	505,5
Ukrajina	469,2
Dubaj	446,2
Egypt	388,1
Bahrajn	359,0

Zdroj: vlastní konstrukce, data převzata z: KAIN, P., Trhy čekají, že Portugalsko bude muset požádat o pomoc

Číslo CDS je udáváno v bazických bodech, kdy každý bod představuje 1000 amerických dolarů pojistky na zajištění 10 miliónů amerických dolarů pojistky pětiletého dluhu. Čím vyšší toto číslo je, tím je podle investorů větší riziko státního bankrotu (Kain, 2011).

Agentura dále poukázala na problémy globální ekonomiky, jako je zvýšení úrokových sazeb v Eurozóně nebo růst cen ropy, což může situaci Portugalska ještě více zhoršit. S výhledem do budoucnosti se Moody's obává problémů, které může mít portugalská vláda s prosazováním důležitých úsporných opatření, mezi která patří například snižování výdajů na zdravotnické služby a sociální péči nebo odložení některých stavebních projektů. Proti těmto změnám se však tvrdě staví opozice, a pokud se je nepodaří prosadit, tak bude muset Portugalsko požádat o mezinárodní finanční pomoc (Kain, 2011).

Roubini předpovídá, že další na řadě po Řecku, Irsku a případném Portugalsku bude Španělsko a podle jeho názoru je tato hrozba největší. HDP Španělska je totiž dvakrát větší než řecký, irský a portugalský dohromady. Americký ekonom varuje, že na eventuální záchranu Španělska nemá EU dostatečné finanční prostředky. Analýza banky HSBC ukazuje, že pro záchranu Španělska by EU potřebovala okolo 351 miliard eur, ale Evropský fond finanční stability pomáhající problémovým zemím Eurozóny by mohl půjčit jen 255 miliard. Fond má k dispozici částku celkem 440 miliard eur, z které už půjčil Řecku a Irsku a musí počítat s případnou sanací Portugalska a možná i dalších menších evropských ekonomik. Roubini poukazuje na to, že se ze státních dluhů stávají dluhy nadnárodní a v určité době nastane okamžik, kdy bude nutná restrukturalizace nejen těchto státních dluhů, ale i dluhů finančních institucí, které je svými finančními prostředky dotují. Proces restrukturalizace dluhu můžeme zjednodušeně nazvat bankrotem a americký ekonom varuje i před možným krachem MMF (Roubini, 2010a).

O další zemi, o které někteří ekonomové začínají mluvit jako o příštím adeptovi finanční pomoci, je Itálie. Tyto spekulace vyvolalo zvýšení výnosů u desetiletých italských dluhopisů, které se na konci roku 2010 dostaly na svá historická maxima. Podle Roubiniho (2010a) je však Itálie již příliš velkou ekonomikou, než aby ji bylo možno pomoci. Veřejný dluh země se v současnosti pohybuje okolo 118 % HDP, což z něj dělá za Řeckem druhý největší dluh Eurozóny. Za pozitivní můžeme považovat, že italské firmy trpí menším zadlužením (okolo 125 % HDP), pro srovnání, zadlužení soukromých firem v Irsku se pohybuje kolem neuvěřitelných 280 % HDP. Dalším plusem italské ekonomiky je relativně dobrý stav jejích bank, které prošly finanční krizí ve velmi dobrém stavu. Navíc pouhých 50 % z celkového zadlužení země je drženo zahraničními investory, což dělá Itálii ve srovnání s jinými problémovými ekonomikami mnohem méně zranitelnou proti útokům spekulantů (Kain, Sládek, 2010).

5.3 Predikce budoucího vývoje

V současné době dochází ve veřejném sektoru k nesmírnému nárůstu transakcí s vypůjčenými penězi a to hlavně v důsledku stimulů fiskální politiky a socializaci ztrát v soukromém sektoru. Deficity, které přesahují desetinu hrubého domácího produktu,

nejdou výjimkou ani v řadě rozvinutých ekonomik. Podle Roubiniho (2010a) v příštích pár letech prudce vrostou poměry dluhu k HDP a v některých případech se až zdvojnásobí.

Ekonomové Reinhartová a Rogoff (2009) uvádějí, že v historii podobné krize účetní bilance vedly k velmi pomalému hospodářskému zotavení. Ve své společné publikaci nazvané Tentokrát je to jinak představují myšlenku, že silný růst transakcí s vypůjčenými penězi ve veřejném sektoru povede k dalším problémům suverénních dluhů.

Země s rozvíjejícími se ekonomikami nejsou s to emitovat dluh ve vlastní měně, a ty, které jsou schopny dluh ve vlastní měně emitovat, tak nemohou nezávisle tisknout peníze (případ států Eurozóny). Nevládnutelné fiskální deficity tak v mnoha případech vedou k různým vynuceným formám restrukturalizace veřejného dluhu, jako jsou úvěrové krize nebo platební neschopnost. Vznik suverénní dluhové krize v zemích, které si půjčují ve vlastní měně a jsou schopny znehodnotit svůj veřejný dluh, je nepravděpodobný. Roubini (2010a) ale upozorňuje na to, že takováto monetizace fiskálních deficitů může nakonec vést k velmi vysoké inflaci. Inflace jako kapitálová daň uvalená na státy držící veřejný dluh se při pevných úrokových sazbách projeví snižováním reálné hodnoty nominálních závazků.

Můžeme říci, že případ Řecka je jen špičkou ledovce a jeho problémy se mohou dále rozšířit. Obchodníci s dluhopisy se v současné době zaměřují na státy jako Španělsko, Portugalsko, Velkou Británii, Irsko nebo Island, kde za podstoupené riziko v podobě koupě státních dluhopisů požadují stále vyšší výnosy. Investoři a ratingové agentury se v budoucnu mohou zaměřit i na rozvinuté země jako USA nebo Japonsko, jejichž fiskální politika je trvale neudržitelná. Roubini (2010a) očekává zvýšení dluhového zatížení mnoha vyspělých ekonomik, zvláště v důsledku slabého hospodářského zotavení a stárnoucí populace. Stárnoucí populace se v několika málo letech stane velmi závažným tématem zejména v Evropě a v Japonsku, protože snižující se počet obyvatel zvyšuje zatížení nefinancovaných závazků veřejného sektoru, především zdravotnictví a systému sociálního zabezpečení. Roubini (2010a) vidí přímou souvislost mezi pokračujícím nízkým až záporným populačním růstem a nižším potenciálním hospodářským růstem vedoucím k zhoršení dynamiky dluhu k HDP. Tento názor vyvolává stále silnější pochybnosti o udržitelnosti dluhu veřejného sektoru.

Nezbytnou nutností v blízké budoucnosti bude fiskální konsolidace jako dlouhodobá léčebná procedura veřejných financí. Tento proces je na jednu stranu nevyhnutelný, tak aby bylo možno zamezit neudržitelnému zvyšování úrokového rozmezí suverénních dluhopisů, nicméně na stranu druhou krátkodobé efekty zvyšování daní a snižování výdajů mají tendenci slábnout. Tento jev problematizuje dynamiku veřejného dluhu a brzdí obnovu jeho udržitelnosti. Do takovéto pasti se v letech 1998-2001 dostala již zmíněná Argentina, kdy nezbytné fiskální smrštění prohloubilo recesi, což vedlo k platební neschopnosti. Fiskální konsolidace se nevyhne téměř nikomu, možná až na výjimky jakou je například Finsko, jehož vláda dodržuje rozpočtovou disciplínu i v současné době (Roubini, 2010a).

Další překážkou obnovení hospodářského růstu, se kterou se obzvláště potýkají některé státy Eurozóny, je ztráta vnější konkurenceschopnosti zapříčiněná přísnou monetární politikou a silnou měnou. Eurozóna se potýká s dlouhodobým narušením své komparativní výhody vůči rozvíjejícím se ekonomikám a s růstem mezd nad úroveň růstu produktivity. Jestliže nenastane znovuobnovení hospodářského růstu, přijde zhoršení fiskálních problémů a bude stále více a více politicky nesnadné prosadit bolestné změny nutné k obnově konkurenceschopnosti (Roubini, 2010a).

Roubini (2010a) varuje před nebezpečným kruhem deficitů veřejných financí, upozorňuje na možný propad běžného účtu a následné zhoršení dynamiky externího dluhu doprovázené stagnací růstu. Podle jeho názoru mohou tyto příčiny vést až k neschopnosti členských států Eurozóny splácet své veřejné a zahraniční dluhy. V krajním případě by mohlo u některých méně stabilních ekonomik, které se nebudou dostatečně rychle schopny přizpůsobit a reformovat, dojít až k odchodu z měnové unie.

Již výše zmíněná finanční pomoc Řecku od MMF a EU ukazuje, že lze těmito prostředky zabránit tomu, aby problém nelikvidity přerostl v insolenci. V květnu 2010 byl pro tyto situace zřízen Evropský fond finanční stability, který má za úkol stabilizovat ekonomiky zemí na periferii Eurozóny. Pokud se však daná země posune z nelikvidity až do bodu insolvence, pak záchrana v podobě finanční pomoci nemůže zabránit konečné platební neschopnosti a následné devalvací a možnému výstupu z měnové unie. Nedávné zkušenosti z Argentiny a z Ruska ukazují, že takovýto mezinárodní věřitel poslední

instance přestane nakonec financovat dluhovou dynamiku, která se stane nadále neudržitelnou (Roubini, 2010a).

Pravdou je, že snížení zadluženosti soukromého i veřejného sektoru prostřednictvím samotného hospodářského růstu je velmi obtížné. Dále pouhá redukce ukazatelů zadluženosti skrze vyšší úspory vede k paradoxu spořivosti, což v praxi znamená, že příliš rychlé zvýšení úspor prohlubuje recesi a ještě ukazatele zadluženosti zhoršuje (Roubini, 2010a).

Vzájemné zadlužení jak soukromého, tak i veřejného sektoru sebou přináší mnoho problémů a jejich řešení ve formě oddlužení může být velmi riskantní. Jako jeden z méně tragických následků vidí Roubini (2010a) zvýšení daní a omezení výdajů s negativním dopadem na hospodářský růst. Druhou horší variantou může být zdanění kapitálu, přičemž rozlišujeme přímé zdanění (platební neschopnost) nebo nepřímé zdanění (inflace).

Cestou k řešení problémů spojených se zadlužeností soukromého sektoru je snižování dluhů a přeměny dluhů v kapitál, a to prostřednictvím určeného institutu platební neschopnosti. Roubini (2010a) varuje před přehnanou socializací soukromých dluhů. Pokud budou rozvinuté ekonomiky i nadále řešit dluhy jejich socializací, tak je čeká temná budoucnost v podobě problémů s udržitelností veřejného, soukromého i zahraničního dluhu spolu se špatnými vyhlídkami na hospodářský růst.

Závěr

Diplomová práce měla za cíl odpovědět na tyto otázky:

1. Existují přímé historické souvislosti, které zapříčinily současnou ekonomickou situaci Řecka?
2. Bude finanční pomoc MMF a EU pro záchranu řecké ekonomiky dostatečná?
3. Jsou úsporná opatření řecké vlády účinná? K čemu tyto drastické škrty povedou?
4. Je bankrot Řecka pouhou otázkou času?
5. Ohrožuje řecký státní dluh makroekonomickou stabilitu Eurozóny popř. světové ekonomiky?

V následujícím textu je postupně zodpovězeno na všechny tyto otázky a je zde také ověřena platnost hypotézy, že Řecko nebude schopno samostatně obsluhovat svůj dluh a vyrovnat své finanční závazky vůči bankovním institucím MMF i EU a bude nutná restrukturalizace jeho státního dluhu.

1. Existují přímé historické souvislosti, které zapříčinily současnou ekonomickou situaci Řecka?

Historie ukázala, že nepřímé souvislosti se současnou dluhovou krizí vznikly již v 19. století. Neschopnost efektivně hospodařit se svým majetkem, špatné nakládání s finančními prostředky, nezodpovědnost a žití na dluh je i nadále všeobecně zakořeněné v řeckém národě. Přímé spojení s momentálními řeckými problémy pocházejí z doby vlády premiéra Andrease Papandreua (otec současného řeckého premiéra Georgiose Papandreua) a jeho odborového svazu PASOK v letech 1981-1989 a 1993-1996, kdy se rozmohl politický klientelismus, korupce, šedá ekonomika, přestal správně fungovat daňový systém a došlo k extrémnímu růstu státního aparátu.

2. Bude finanční pomoc MMF a EU pro záchranu řecké ekonomiky dostatečná?

Restriktivní plán řecké fiskální politiky znamenající snížení rozpočtového schodku o 9 % HDP za tři roky se zdá být až příliš ambiciózní a bude velmi těžké ho implementovat. Diplomová práce se v této otázce kloní k názoru ekonoma Charlese Wyplosze, podle jehož mínění finanční pomoc MMF a EU pro záchranu Řecka stačit nebude a řecká vláda by se měla vydat cestou restrukturalizace svého dluhu.

3. Jsou úsporná opatření řecké vlády účinná? K čemu tyto drastické škrty povedou?

Podle posledních údajů jsou zatím úsporná opatření řecké vlády účinná a plní své cíle. Otázkou však zůstává, jestli bude Řecko takovéto tempo schopno držet až do konce plánovaného splátkového kalendáře. K vyplacení úvěru dochází v několika tranších, MMF si tak hlídá zpětné splacení úvěrů a zajištění realizace požadovaných ekonomických reforem. Úsporné škrty vedou k pravidelným generálním stávkám organizovaným jak veřejnými, tak i soukromými odborovými svazy.

4. Je bankrot Řecka pouhou otázkou času?

Jakkoli jsou navržená úsporná opatření drastická, tak je možné, že nebudou stačit. Vládní škrty a vyšší daně totiž tlumí ekonomiku a fiskální reforma tak může být ohrožena únavou veřejnosti. V horizontu dvou až tří let se země může ocitnout v opravdu hluboké recesi a i přes veškerou snahu se řecký dluh může stát neudržitelným.

5. Ohrožuje řecký státní dluh makroekonomickou stabilitu Eurozóny popř. světové ekonomiky?

Řecká dluhová krize může mít v některých ohledech horší dopad než krach americké investiční banky Lehman Brothers, jelikož Řecko se díky své ekonomice a členství v Eurozóně řadí mezi vyspělé země. Dluhová nákaza může pohltnout i další oslabené evropské ekonomiky a následně ohrozit i celou EU. Ke konci roku 2010 požádalo o zahraniční pomoc Irsko. Následovat by ho v nejbližší době mohlo Portugalsko, Španělsko a možná i Itálie.

Ze státních dluhů se stávají dluhy nadnárodní a v určité době nastane okamžik, kdy bude nutná restrukturalizace nejen těchto státních dluhů, ale i dluhů finančních institucí, které je svými finančními prostředky dotují. Diplomová práce se v tomto ohledu kloní k názoru Roubiniho, který varuje i před možným krachem MMF.

Řecké hospodářství je v současné době pod stálým dohledem kontrolních orgánů MMF a EU. Diplomová práce verifikovala část **hypotézy**, že Řecko nebude schopno samostatně obsluhovat svůj dluh. Druhá část hypotézy říká, že Řecko nevyrovná své finanční závazky vůči bankovním institucím MMF i EU a bude nutná restrukturalizace jeho státního dluhu. Toto tvrzení nemůže zatím diplomová práce ani potvrdit, ani vyvrátit. Přiklání se však k názoru, že restrukturalizace řeckého státního dluhu je nevyhnutelná. Otázkou zůstává, kdy k tomuto procesu dojde. Jako nejpravděpodobnější se jeví doba po roce 2013, kdy Řecko přestane dostávat finance ze záchranného balíčku a počítá s tím, že prostředky potřebné k fungování svého hospodářství získá na finančních trzích. Vzhledem však k velikosti dluhu a stálému růstu tržních úroků z řeckých dluhopisů se tato možnost jeví jako velmi nepravděpodobná. Restrukturalizace nastane buď v podobě snížení výše dluhů, nebo prodloužením jejich splatnosti. Nikdo neví, co se stane za dva roky, ale pokud dojde k restrukturalizaci řeckého dluhu, tak bude jistě velmi zajímavé sledovat reakce světových ekonomik, EU a zvláště pak německých bank.

Seznam použité literatury

Citace

BUCHHEIT, Lee C.; GULATI, Mitu. 2010. Restructuring a nation. *Restructuring a nation : International Financial Law Review* [online]. June 2010, 6, [cit. 2011-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://search.proquest.com/docview/501480276?accountid=17116>>. ISSN 02626969.

ČERNÝ, Adam. 2010. Řecko: Poslanci narychlo hlasují o drastických úsporách a celá země stávkuje. *Hospodářské noviny* [online]. 2010, Květen, [cit. 2011-03-24]. Dostupný z WWW: <http://vyhledavani.ihned.cz/109-43146780-on-%F8eck%E1+d%F9chodov%E1+reforma+penzijn%ED+reforma-M00000_d-9c>.

Číslo dne. *Hospodářské noviny* [online]. 2011, Leden, [cit. 2011-03-28]. Dostupný z WWW: <http://vyhledavani.ihned.cz/109-49395180-on-%F8aspor%C4%8En%ED+zabrala-M00000_d-7c>.

EICHENGREEN, Barry. 2010. The euro: love it or leave it?. *VoxEU* [online]. 2010, Květen, [cit. 2011-03-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.voxeu.org/index.php?q=node/729>>.

ČERNÝ, Adam. 2010. Řecko: Poslanci narychlo hlasují o drastických úsporách a celá země stávkuje. *Hospodářské noviny* [online]. 2010, Květen, [cit. 2011-03-24]. Dostupný z WWW: <http://vyhledavani.ihned.cz/109-43146780-on-%F8eck%E1+d%F9chodov%E1+reforma+penzijn%ED+reforma-M00000_d-9c>.

FLEMING, Sam. 2010. Green crisis is compared to the 'ebola virus' as cost of bailout rises to £105bn and IMF warns problem could spread across EU. Daily Mail [online]. 2010, Duben, [cit. 2011-03-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.dailymail.co.uk/news/worldnews/article-1269287/Greece-debt-crisis-FTSE-dives-government-bonds-reduced-junk-status.html>>.

GEORGIADÈS, Demetrios. 1983. *La Grèce économique et financière en 1893*. Paris : Guillaumin, 1893 . 144 s.

Hellenic Statistical Authority [online]. Pireas : 2008 [cit. 2011-03-28]. Arrivals of Foreigners in Greece. Dostupné z WWW: <http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A2001/PressReleases/A2001_STO03_DT_MM_00_2007_01_F_EN.pdf>.

Hellenic Statistical Authority [online]. Pireas : 2007 [cit. 2011-03-28]. Arrivals of Foreigners in Greece. Dostupné z WWW: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A2001/PressReleases/A2001_STO03_DT_MM_00_2006_01_F_EN.pdf

Hitparáda řeckých nesmyslů: zemi potopily vládní experimenty. *IDNES.cz* [online]. 2010, Květen, [cit. 2011-03-23]. Dostupný z WWW: <http://ekonomika.idnes.cz/hitparada-reckych-nesmyslu-zemi-potopily-vladni-experimenty-pu8-/eko_euro.aspx?c=A100506_123319_eko_euro_fih>.

HECZKO, Stanislav. 2008. Finanční krize jako projev globalizace. *Strana demokratického socialismu* [online]. 2008, Prosinec, [cit. 2011-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.sds.cz/view.php?cisloclanku=2008120301>>.

HUDEMA, Marek; LAVIČKA, Václav. 2010a. Krize v Evropě: Roubini v Praze: Na řadě je Portugalsko. *Hospodářské noviny* [online]. 2010, Listopad, [cit. 2011-03-21]. Dostupný z WWW: <http://vyhledavani.ihned.cz/109-48372240-on-irsk%FD+dluh+roz%9A%ED%F8en%ED+dluhov%E9+krize-M00000_d-53>.

HUDEMA, Marek. 2010b. Dluhová krize eurozóny: Krach zadlužených zemí nemusí ohrozit euro. *Hospodářské noviny*[online]. 2010, Prosinec, [cit. 2011-03-25]. Dostupný z WWW:

<[http://vyhledavani.ihned.cz/index.php?p=M00000_d&article\[id\]=48538260&article\[payed\]=true&article\[credit_id\]=10626850&article\[credit_security\]=auvCDEFHIJLMjklPWbcehpqx01TU9Vmn&article\[what\]=opu%9At%ECn%ED%20eura%20%F8ecko%20n%E1rodn%ED%20m%ECna&article\[sklonuj\]=on](http://vyhledavani.ihned.cz/index.php?p=M00000_d&article[id]=48538260&article[payed]=true&article[credit_id]=10626850&article[credit_security]=auvCDEFHIJLMjklPWbcehpqx01TU9Vmn&article[what]=opu%9At%ECn%ED%20eura%20%F8ecko%20n%E1rodn%ED%20m%ECna&article[sklonuj]=on)>.

JOHNSON, Simon; BOONE, Peter. 2010. Bradyho dluhopisy pro eurozónu. *Project Syndicate* [online]. 2010, Září, [cit. 2011-03-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.project-syndicate.org/commentary/johnson12/Czech>>.

KAIN, Petr. 2011. Dluhová krize: Trhy čekají, že Portugalsko bude muset požádat o pomoc. *Hospodářské noviny*[online]. 2011, Březen, [cit. 2011-03-21]. Dostupný z WWW: <http://vyhledavani.ihned.cz/109-51207830-on-portugalsk%FD+dluh+dluh-M00000_d-b9>.

KAIN, Petr; SLÁDEK, Jiří. 2010. Dluhová krize: Dluhová nákaza se šíří Evropou. *Hospodářské noviny* [online]. 2010, Prosinec, [cit. 2011-03-21]. Dostupný z WWW: <http://vyhledavani.ihned.cz/109-48409880-on-%F8eck%E1+dluhov%E9+krize+roz%9A%ED%F8en%ED-M00000_d-b2>.

KATSIOS, Stavros. 2006. The shadow economy and corruption in Greece. *South-Eastern Europe Journal of Economics* [online]. 2006, 1, [cit. 2011-03-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.asecu.gr/Seeje/issue06/katsios.pdf>>.

KRUGMAN, Paul. 2010. A money too far. *The New York Times* [online]. 2010, Květen, [cit. 2011-03-25]. Dostupný z WWW: <http://www.nytimes.com/2010/05/07/opinion/07krugman.html?_r=1&scp=1&sq=&st=nyt>.

KOLIPOULOS, John S. 1987. *Brigands with a Cause: Brigandage and Irredentism in Modern Greece 1821-1912*. USA: Oxford University Press, 1987. 360 s. ISBN 0198228635.

LAVIČKA, Václav. 2010. Dluhová krize: Irsko své dluhy neunes a padne, varují experti. Hospodářské noviny [online]. 2010, Prosinec, [cit. 2011-03-21]. Dostupný z WWW:

<[http://vyhledavani.ihned.cz/?p=M00000_d&article\[id\]=48521500&article\[payed\]=true&article\[credit_id\]=10623330&article\[credit_security\]=aos458BCDE7GHJKNOPWbdefgp0ST29m&article\[what\]=irsk%FD+dluh+roz%9A%ED%F8en%ED+dluhov%E9+krize&article\[sklonuj\]=on](http://vyhledavani.ihned.cz/?p=M00000_d&article[id]=48521500&article[payed]=true&article[credit_id]=10623330&article[credit_security]=aos458BCDE7GHJKNOPWbdefgp0ST29m&article[what]=irsk%FD+dluh+roz%9A%ED%F8en%ED+dluhov%E9+krize&article[sklonuj]=on)>.

LOLOS, Sarantis. 1998. Success and failure of economic policies: The experience of Greece and Portugal. In *Comparative Economic Studies* [online]. Athens: Panteion University of Athens, 1998 [cit. 2011-03-16]. Dostupné z WWW:

<<http://proquest.umi.com/pqdweb?did=29934530&sid=59&Fmt=3&clientId=46402&RQT=309&VName=PQD>>. ISSN 08887233.

Makro: MMF připustil hrozbu rozšíření řecké krize. Finance.cz [online]. 2010, Květen, [cit. 2011-03-21]. Dostupný z WWW: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/262976-makro-mmf-pripustil-hrozbu-rozsireni-recke-krize/?id_tovar_2841=2476&t=1275605606>.

MANOS, Stefanos. 2010. Řecká nemoc by se dala vyléčit rychle. *Lidové noviny* [online]. 2010, Leden, [cit. 2011-03-22]. Dostupný z WWW: <http://www.lidovky.cz/recka-nemoc-by-se-dala-vylecit-rychle-dvn-/ln_noviny.asp?c=A100123_000052_ln_noviny_sko>.

MICHAS, Takis. 2010. The Failure of the Greek Economic Model. *Wall Street Journal* [online]. 2010, Duben, [cit. 2011-03-23]. Dostupný z WWW:

<http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703709804575201753141690636.html?mod=WSJ_topics_obama>.

NELSON, Rebecca M.; BELKIN, Paul; MIX, Derek E. 2010. Greece's Debt Crisis : Overview, Policy Responses, and Implications. In *Congressional Research Service* [online]. Washington: Congressional Research Service , 2010 [cit. 2011-03-25]. Dostupné z WWW: <www.fas.org/sgp/crs/row/R41167.pdf>.

OLSON, Mancur. 1984. *The Rise and Decline of Nations : Economic Growth, Stagflation, and Social Rigidities*. USA: Yale University Press, 1984. 276 s. ISBN 0300030797.

OLSON, Mancur. 1971. *The Logic of Collective Action : Public Goods and the Theory of Groups*. USA: Harvard University Press, 1971. 186 s. ISBN 0674537513.

PAPAKONSTANTINU, Jorgos . 2010. Řecko chce škrtat i peníze na zdravotnictví a obranu, aby splnilo sliby. *Hospodářské noviny* [online]. 2010, Listopad, [cit. 2011-03-28]. Dostupný z WWW: <<http://finweb.ihned.cz/c1-48226740-recko-chce-skrtat-i-penize-na-zdravotnictvi-a-obranu-aby-splnilo-sliby>>.

PAVLÍČEK, Václav. 1999. Suverenita v procesu integrace: retrospektiva a perspektiva. In *Suverenita a evropská integrace*. Praha: Právnická fakulta UK, 1999. s. 14.

PETMEZAS, Socrates; KOSTIS, Constantine. 2003. Growth and Stagnation in the Greek Economy, 1830-1940. In *Greek Economy* [online]. Crete: University of Crete, 2003 [cit. 2011-03-16]. Dostupné z WWW: <http://www.ims.forth.gr/ims/history_studies/agrotiki_oikonomia/GreekEconomy.pdf>.

PSALIDOPOULOS, Michalis. 2004. Economic thought : Greek post-world war II reconstruction, 1944-1953. In. Athens: University of Athens, 2004. s. 9.

PATRONIS, Vassilis ; LIARGOVAS, Panagiotis. 2004. Economic policy in Greece, 1974-2000: nationalization, state's intervention or market forces?. *Entreprises et Histoire* [online]. 2004, 37, [cit. 2011-03-16]. Dostupný z WWW: <<http://proquest.umi.com/pqdweb?did=883577851&sid=3&Fmt=4&clientId=46402&RQT=309&VName=PQD>>.

Po Irsku dostane pomoc Portugalsko, možná i Španělsko. *Hospodářské noviny* [online]. 2010, Prosinec, [cit. 2011-03-21]. Dostupný z WWW: <[http://vyhledavani.ihned.cz/index.php?p=M00000_d&article\[id\]=48497690&article\[payed\]=true&article\[credit_id\]=10623310&article\[credit_security\]=suv358BEFIKLMNj6PQWbefgprxyOSTUw&article\[what\]=%F8eck%E1%20dluhov%E9%20krize%20roz%9A%ED%F8en%ED&article\[sklonuj\]=on](http://vyhledavani.ihned.cz/index.php?p=M00000_d&article[id]=48497690&article[payed]=true&article[credit_id]=10623310&article[credit_security]=suv358BEFIKLMNj6PQWbefgprxyOSTUw&article[what]=%F8eck%E1%20dluhov%E9%20krize%20roz%9A%ED%F8en%ED&article[sklonuj]=on)>.

ROUBINI, Nouriel. 2010a. Sen o kravách tučných a hubených. *Hospodářské noviny* [online]. 2010, 30.3.2010, [cit. 2011-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://hn.ihned.cz/c1-42048930-sen-o-kravach-tucnych-a-hubenych>>.

ROUBINI, Nouriel. 2010b. Řecko je před bankrotem zatím zachráněno. Ale draze za to zaplatí. *Hospodářské noviny* [online]. 2010, květen, [cit. 2011-03-16]. Dostupný z WWW: <http://vyhledavani.ihned.cz/109-43084830-on-%F8eck%E1+%F8aspor%E1+opat%F8en%ED+%F8aspor%E1+opat%F8en%ED-M00000_d-94>.

ROSSI, Vanessa; AGUILERA, Rodrigo Delgado . 2010. No Painless Solution to Greece's Debt Crisis. In *Programme Paper IE PP 2010/03* [online]. London: International Economics, 2010 [cit. 2011-03-26]. Dostupné z WWW: <http://www.chathamhouse.org.uk/files/15929_0210pp_greece.pdf>.

Řecko: 100 tisíc lidí demonstrovalo v Athénách proti úsporám vlády. *Hospodářské noviny* [online]. 2011, Únor, [cit. 2011-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://zahranicni.ihned.cz/c1-50632930-recko-100-tisic-lidi-demonstrovalo-v-athenach-proti-usporam-vlady>>

Řecká krize je důsledkem korupce a modelu ekonomiky. *ManagerWeb.cz* [online]. 2010, Květen, [cit. 2011-03-24]. Dostupný z WWW: <[http://financnimanagement.ihned.cz/?p=T0W000_d&article\[id\]=43580750](http://financnimanagement.ihned.cz/?p=T0W000_d&article[id]=43580750)>.

REINHART, Carmen M.; ROGOFF, Kenneth. 2009. *This Time Is Different : Eight Centuries of Financial Folly*. New Jersey : Princeton University Press, 2009. 496 s. ISBN 9780691142166.

SCHNEIDER, Friedrich; ENSTE, Dominik H. 2000. Shadow economies : size, causes and consequences. *Journal of Economic Literature*. 2000, 1, s. 77-114.

SOCHOR, Jan. 2010. Řecko je před bankrotem zatím zachráněno. Ale draze za to zaplatí. *Hospodářské noviny* [online]. 2010, Květen, [cit. 2011-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://hn.ihned.cz/c1-43084830-recko-je-pred-bankrotem-zatim-zachraneno-ale-draze-za-to-zaplati>>.

TANZI, Vito. 2000. *Policies, Institutions and the Dark Side of Economics*. Great Britain: Edward Elgar Publishing, 2000. 288 s. ISBN 9781858987293.

Transparency International [online]. 2011 [cit. 2011-03-27]. Ethics World. Dostupné z WWW: <<http://www.ethicsworld.org/publicsectorgovernance/ticpi.php#baro>>.

TSIVOS, Kostas. Než to v Řecku praskne. *Lidové noviny* [online]. 2010, Leden, [cit. 2011-03-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroskop.cz/46/15242/clanek/nez-to-v-recku-praskne/>>.

TSIODRAS, Dimitri. 2010. La Grèce en quête d'un deus ex machina. *Le Monde diplomatique* [online]. 2010, Březen, [cit. 2011-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.monde-diplomatique.fr/2010/03/TSIODRAS/18874>>.

VALAORAS, Vasilios. 1960. A Reconstruction of the Demographic History of Modern Greece. In *The Milbank Memorial Fund Quarterly*. New York : Blackwell Publishing, 1960. s. 115-139.

Velvyslanectví České republiky v Athénách [online]. 2011 [cit. 2011-03-24]. Generální stávka v Řecku 23.2.2011. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/athens/cz/aktuality/generalni_stavka_v_recku_23_2_2011.html>.

Zastupitelský úřad ČR v Athénách. Nová koncepce politiky cestovního ruchu v Řecku na období do r. 2020. *BusinessInfo.cz* [online]. 2011, Leden, [cit. 2011-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/recko/recko-cestovni-ruch-nova-koncepce-plany/1000795/59501/>>.

Seznam příloh

- 1) Příloha A, rozsah: 2 strany
- 2) Příloha B, rozsah: 2 strany

Příloha A

Tab. A1: Index percepce korupce

CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2010

Rank	Country	Score	Surveys	Rank	Country	Score	Surveys
1	Denmark	9.3	6	41	Poland	5.3	8
1	New Zealand	9.3	6	44	Dominica	5.2	3
1	Singapore	9.3	9	45	Cape Verde	5.1	4
4	Finland	9.2	6	46	Lithuania	5.0	8
4	Sweden	9.2	6	46	Macau	5.0	3
6	Canada	8.9	6	48	Bahrain	4.9	5
7	Netherlands	8.8	6	49	Seychelles	4.8	3
8	Australia	8.7	8	50	Hungary	4.7	8
8	Switzerland	8.7	6	50	Jordan	4.7	7
10	Norway	8.6	6	50	Saudi Arabia	4.7	5
11	Iceland	8.5	5	53	Czech Republic	4.6	8
11	Luxembourg	8.5	5	54	Kuwait	4.5	5
13	Hong Kong	8.4	8	54	South Africa	4.5	8
14	Ireland	8.0	6	56	Malaysia	4.4	9
15	Austria	7.9	6	56	Namibia	4.4	6
15	Germany	7.9	6	56	Turkey	4.4	7
17	Barbados	7.8	4	59	Latvia	4.3	6
17	Japan	7.8	8	59	Slovakia	4.3	8
19	Qatar	7.7	7	59	Tunisia	4.3	6
20	United Kingdom	7.6	6	62	Croatia	4.1	8
21	Chile	7.2	7	62	FYR Macedonia	4.1	5
22	Belgium	7.1	6	62	Ghana	4.1	7
22	United States	7.1	8	62	Samoa	4.1	3
24	Uruguay	6.9	5	66	Rwanda	4.0	5
25	France	6.8	6	67	Italy	3.9	6
26	Estonia	6.5	8	68	Georgia	3.8	7
27	Slovenia	6.4	8	69	Brazil	3.7	7
28	Cyprus	6.3	4	69	Cuba	3.7	3
28	U.A. Emirates	6.3	5	69	Montenegro	3.7	5
30	Israel	6.1	6	69	Romania	3.7	8
30	Spain	6.1	6	73	Bulgaria	3.6	8
32	Portugal	6.0	6	73	El Salvador	3.6	5
33	Botswana	5.8	6	73	Panama	3.6	5
33	Puerto Rico	5.8	4	73	Trinidad and Tobago	3.6	4
33	Taiwan	5.8	9	73	Tobago	3.6	4
36	Bhutan	5.7	4	73	Vanuatu	3.6	3
37	Malta	5.6	3	78	China	3.5	9
38	Brunei	5.5	3	78	Colombia	3.5	7
39	Korea (South)	5.4	9	78	Greece	3.5	6
39	Mauritius	5.4	6	78	Lesotho	3.5	6
41	Costa Rica	5.3	5	78	Peru	3.5	7
41	Oman	5.3	5	78	Serbia	3.5	6
				78	Thailand	3.5	9
				85	Malawi	3.4	7

85	Morocco	3.4	6	127	Uganda	2.5	7
87	Albania	3.3	6	134	Azerbaijan	2.4	7
87	India	3.3	10	134	Bangladesh	2.4	7
87	Jamaica	3.3	5	134	Honduras	2.4	6
87	Liberia	3.3	4	134	Nigeria	2.4	7
	Bosnia and						
91	Herzegovina	3.2	7	134	Philippines	2.4	9
91	Djibouti	3.2	3	134	Sierra Leone	2.4	5
91	Gambia	3.2	5	134	Togo	2.4	4
91	Guatemala	3.2	5	134	Ukraine	2.4	8
91	Kiribati	3.2	3	134	Zimbabwe	2.4	7
91	Sri Lanka	3.2	7	143	Maldives	2.3	3
91	Swaziland	3.2	4	143	Mauritania	2.3	6
98	Burkina Faso	3.1	6	143	Pakistan	2.3	7
98	Egypt	3.1	6	146	Cameroon	2.2	7
98	Mexico	3.1	7	146	Côte d'Ivoire	2.2	7
	Dominican						
101	Republic	3.0	5	146	Haiti	2.2	3
	Sao Tome and						
101	Principe	3.0	3	146	Iran	2.2	4
101	Tonga	3.0	3	146	Libya	2.2	6
101	Zambia	3.0	7	146	Nepal	2.2	6
105	Algeria	2.9	6	146	Paraguay	2.2	5
105	Argentina	2.9	7	146	Yemen	2.2	4
105	Kazakhstan	2.9	8	154	Cambodia	2.1	9
					Central African		
105	Moldova	2.9	6	154	Republic	2.1	4
105	Senegal	2.9	7	154	Comoros	2.1	3
110	Benin	2.8	6	154	Congo-Brazzaville	2.1	5
110	Bolivia	2.8	6	154	Guinea-Bissau	2.1	3
110	Gabon	2.8	3	154	Kenya	2.1	7
110	Indonesia	2.8	9	154	Laos	2.1	4
					Papua New		
110	Kosovo	2.8	3	154	Guinea	2.1	5
110	Solomon Islands	2.8	3	154	Russia	2.1	8
116	Ethiopia	2.7	7	154	Tajikistan	2.1	7
					Democratic		
					Republic of		
116	Guyana	2.7	4	164	Congo	2.0	4
116	Mali	2.7	6	164	Guinea	2.0	5
116	Mongolia	2.7	6	164	Kyrgyzstan	2.0	7
116	Mozambique	2.7	7	164	Venezuela	2.0	7
116	Tanzania	2.7	7	168	Angola	1.9	6
116	Vietnam	2.7	9	168	Equatorial Guinea	1.9	3
123	Armenia	2.6	7	170	Burundi	1.8	6
123	Eritrea	2.6	4	171	Chad	1.7	6
123	Madagascar	2.6	6	172	Sudan	1.6	5
123	Niger	2.6	4	172	Turkmenistan	1.6	3
127	Belarus	2.5	3	172	Uzbekistan	1.6	6
127	Ecuador	2.5	5	175	Iraq	1.5	3
127	Lebanon	2.5	4	176	Afghanistan	1.4	4
127	Timor-Leste	2.5	5	176	Myanmar	1.4	3
				178	Somalia	1.1	3

Zdroj: TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 2011

Příloha B

Tab. B1: Počty cizinců přijíždějících do Řecka klasifikované dle státního občanství

Státní občanství	2005	2006	2007
země EU celkem	10 037 285	10 579 368	12 700 368
Rakousko	464 470	492 921	490 320
Belgie	371 790	400 219	396 470
Francie	676 658	712 131	756 105
Německo	2 241 942	2 267 961	2 264 332
Dánsko	288 258	325 472	334 961
Estonsko	2 010	3 058	7 594
Velká Británie	2 718 721	2 615 836	2 618 542
Irsko	69 027	70 251	82 106
Španělsko	151 140	202 230	237 857
Itálie	1 128 506	1 187 598	1 157 081
Kypř	168 415	196 128	221 958
Lotyšsko	8 100	9 194	18 546
Litva	6 474	13 021	25 373
Lucembursko	29 276	29 460	30 788
Malta	1 057	7 898	8 595
Nizozemsko	666 287	782 154	828 185
Maďarsko	104 125	107 959	164 181
Polsko	166 086	198 412	313 147
Portugalsko	11 013	12 697	11 862
Slovensko	15 386	38 219	108 234
Slovinsko	41 010	47 492	63 591
Švédsko	316 042	428 334	449 312
Česká Republika	240 694	264 362	294 316
Finsko	150 198	166 361	195 125
Albánie	1 478 197	1 591 688	1 801 814
Bulharsko	599 872	677 368	1 099 754
Švýcarsko	223 360	280 355	328 290
Norsko	210 847	293 204	301 934

Rumunsko	225 570	285 049	522 033
Rusko	182 334	261 253	257 411
Srbsko	208 084	285 452	290 873
Makedonie	–	350 043	364 200
Ostatní evropské země	516 988	180 529	199 251
Asie	521 990	564 529	529 940
Japonsko	45 609	50 525	57 650
Írán	3 657	174	4 651
Izrael	132 511	139 254	112 091
Libanon	28 096	25 308	26 662
Turecko	181 308	180 775	161 858
Jižní Korea	-	-	39 723
Čína	-	-	19 101
ostatní země Středního východu	12 236	12 938	8 661
ostatní asijské země	118 573	155 555	99 543
Afrika	54 686	67 365	61 130
Egypt	31 725	37 069	33 236
Jižní Afrika	13 912	17 798	15 801
ostatní země Afriky	9 049	12 498	12 093
Amerika	416 746	513 402	579 607
Argentina	5 462	7 997	10 978
Brazílie	8 760	11 267	14 585
Mexiko	7 397	10 008	14 672
USA	305 840	358 624	380 611
Kanada	80 984	113 402	135 599
jiné státy Ameriky	8 303	12 104	23 162
Oceánie	89.504	109.611	102.973
Austrálie	78 849	97 087	91 311
ostatní státy Oceánie	10 655	12 524	11 662
CELKEM	14 765 463	16 039 216	17 517 791

Zdroj: ŘECKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2008